

B I D R A G

T I L L

SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

II) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 8.

A R E N

1891—1895.

G O T L A N D S L Ä N .

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.

I fråga om länets indelning hafva andra förändringar under femårsperioden icke inträffat än att, enligt Kungl. Maj:ts nådiga bref den 7 december 1894, Alfva och Hemse socknar blifvit med 1895 års ingång öfverflyttade från Gotlands Södra fögderis Södra länsmansdistrikt till samma fögderis Mellersta länsmansdistrikt; att Kungl. Maj:t uti nådigt bref den 27 januari 1893 medgifvit, att Klinte, Frøjels, Hejde, Väte, Sanda, Mästerby, Vestergarns, Eskelhems och Eksta kommuner må bilda ett extra provinsialläkaredistrikt med station för läkaren i Klintehamn; och att Visby Södra socken eller landsförsamling, jemlikt kungl. brefvet den 2 februari 1894, upphört att vara särskild kommun.

Länet var vid periodens slut *indeladt*:

i judicielt afseende: i Visby stad med rådsturätt och magistrat och i 2 domsagor: Gotlands Norra härads domsaga med tingställe vid Alleqvia i Endre socken och Gotlands Södra härads domsaga med tingställe vid Skogs i Levede socken;

i administrativt hänseende: i 2 fögderier: Gotlands Norra och Gotlands Södra fögderi med 3 länsmansdistrikt i hvardera fögderiet;

i kommunalt afseende: i 1 stadskommun och 92 landskommuner;

samt utgjorde i kyrkligt afseende: 1 stift med 3 kontrakt, 44 pastorat, 1 stadsförsamling och 91 kyrkssocknar å landsbygden, sedan från det förut angifna antalet 93 frånräknats ej mindre Visby Södra landsförsamling, som upphört att vara särskild kommun, än äfven Visby Norra socken, hvilken i kyrkligt afseende är förenad med Visby stad;

i afseende å försvarsväsendet: 1 inskrifningsområde med 2 bataljons- och 8 kompaniömråden samt 2 båtsmanskompanier;

i helsovårds afseende: 3 provinsialläkare- och 1 extra provinsialläkaredistrikt samt 3 veterinärdistrikt; och

i afseende å tullväsendet: 1 tulldistrikt med 9 bevakningsområden.

I afseende å sådana förändringar i länets indelning, som föranledts af oregelbundenheter i den administrativa, judiciela, ekklesiastika och kommunala indelningen, har under perioden förekommit, att Kungl. Maj:t

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-25.
1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.....	1.
2. Invånare.....	3.
Tab. A. Sjukdoms- och dödsfall i vissa farsoter åren 1891-1895 i Gotlands län.....	3.
3. Näringar.....	5.
Tab. B. Afdikningsföretag i Gotlands län åren 1891-1895.....	7.
Tab. C. Gotlands ut- och införsel af spanmål och potatis m. m. åren 1891-1895.....	8.
Tab. D. Förbrukningen af säd och potatis (utsäde inräknadt) i Gotlands län åren 1891-1895.....	9.
Tab. E. Brukningsdelar, egoviddens användning samt antal kreatur åren 1890 och 1895.....	9.
Tab. F. Mejerierna i Gotlands län åren 1891-1895.....	10.
Tab. G. Ut- och införsel af kreatur och alster af husdjursskötsel samt mejerier åren 1891-1895.....	10.
Tab. H. Utförseln af skogsprodukter från Gotland åren 1891-1895.	12.
Tab. I. Laga skiften i Gotlands län åren 1891-1895.....	13.
Tab. J. Mängden och värdet af fisket i Gotlands län åren 1891- 1895.....	14.
Tab. K. Försäljningen af bränvin m. m. inom Gotlands län försäljningsåren 1890-95.....	16.
Tab. L. Visby spritvaruförsäljningsaktiebolags verksamhet försäljningsåren 1890-95.....	16.
4. Kommunikationsanstalter och varubyten.....	18.
Tab. M. Trafiken å Gotlands jernväg åren 1891-1895.....	18.
Tab. N. Sammandrag öfver de vid allmänna landthamnarne på Gotland influtna hamnavgifter åren 1891-1895.....	19.
Tab. O. Landthamnarne å Gotland utgifter åren 1891-1895.....	20.
5. Kameralförhållanden.....	21.
6. Politi.....	22.
Tab. P. Elever vid Kungl. Gotlands artillerikårs läroverk åren 1891-1895.....	23.
Tab. Q. Gotlands läns lasarett och kurhus åren 1891-1895.....	24.
Tab. R. Gotlands kreatursförsäkringsbolags verksamhet åren 1891-1895.....	24.
Tabellbilagor	26-33.
Tab. 1. Folkmängden i Gotlands län åren 1891-1895.....	26.
Tab. 2. Allmänna vägar och skjutsning i Gotlands län åren 1891-1895.	27.
Tab. 3. Hemman och lägenheter samt stadsjordar m. m. i Gotlands län år 1895.....	28.
Tab. 4. (Intet fideikommiss finnes inom Gotlands län).....	29.
Tab. 5. Egendomar tillhörande inhemska aktiebolag, i Gotlands län år 1895.....	29.
Tab. 6. Egendomar tillhörande främmande magters undersåtar, i Gotlands län år 1895.....	30.
Tab. 7. Fromma stiftelser, stipendiifonder, pensionsanstalter, sjukkassor och dermed jemförliga inrättningar i Gotlands län år 1895.....	30.

B I D R A G

T I L L

SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

II) Kungl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 8.

A R E N

1891—1895.

G O T L A N D S L Ä N .

1. Länets indelning och naturliga beskaffenhet.

I fråga om länets indelning hafva andra förändringar under femårsperioden icke inträffat än att, enligt Kungl. Maj:ts nådiga bref den 7 december 1894, Alfva och Hemse socknar blifvit med 1895 års ingång öfverflyttade från Gotlands Södra fögderis Södra länsmandistrikt till samma fögderis Mellersta länsmandistrikt; att Kungl. Maj:t uti nådigt bref den 27 januari 1893 medgifvit, att Klinte, Frøjels, Hejde, Väte, Sanda, Mästerby, Vestergarns, Eskelhems och Eksta kommuner må bilda ett extra provinsialläkaredistrikt med station för läkaren i Klintehamn; och att Visby Södra socken eller landsförsamling, jemlikt kungl. brefvet den 2 februari 1894, upphört att vara särskild kommun.

Länet var vid periodens slut *indeladt*:

i judicielt afseende: i Visby stad med rådsturätt och magistrat och i 2 domsagor: Gotlands Norra härads domsaga med tingställe vid Alleqvia i Endre socken och Gotlands Södra härads domsaga med tingställe vid Skogs i Levede socken;

i administrativt hänseende: i 2 fögderier: Gotlands Norra och Gotlands Södra fögderi med 3 länsmandistrikt i hvardera fögderiet;

i kommunalt afseende: i 1 stadskommun och 92 landskommuner;

samt utgjorde i kyrkligt afseende: 1 stift med 3 kontrakt, 44 pastorat, 1 stadsförsamling och 91 kyrkssocknar å landsbygden, sedan från det förut angifna antalet 93 frånräknats ej mindre Visby Södra landsförsamling, som upphört att vara särskild kommun, än äfven Visby Norra socken, hvilken i kyrkligt afseende är förenad med Visby stad;

i afseende å försvarsväsendet: 1 inskrifningsområde med 2 bataljons- och 8 kompaniömråden samt 2 båtsmanskompanier;

i helsovårds afseende: 3 provinsialläkare- och 1 extra provinsialläkaredistrikt samt 3 veterinärdistrikt; och

i afseende å tullväsendet: 1 tulldistrikt med 9 bevakningsområden.

I afseende å sådana förändringar i länets indelning, som föranledts af oregelbundenheter i den administrativa, judiciela, ekklesiastika och kommunala indelningen, har under perioden förekommit, att Kungl. Maj:t

dels uti nådigt bref den 12 maj 1892 föreskrifvit, att följande öfverflyttningar i ecklesiastikt och kommunalt hänseende samt i jordeboken skulle från och med ingången af år 1893 ega rum, nämligen: från Vamlingbo till Hamra socken af $\frac{9}{128}$ mantal af hemmanet Bonsarfve, $\frac{1}{32}$ mantal af Rofinds samt ytterligare två andra delar af samma hemman om $\frac{1}{32}$ mantal vardera; $\frac{1}{8}$ mantal jemväl af Rofinds hemman, en lägenhet afsöndrad från $\frac{1}{4}$ mantal Rofinds, $\frac{3}{160}$ mantal af hemmanet Mickels, ytterligare $\frac{3}{50}$ mantal af samma hemman, en lägenhet afsöndrad från Qvarna hemman, en lägenhet afsöndrad från $\frac{3}{8}$ mantal Bottarfve, en lägenhet afsöndrad från $\frac{1}{12}$ mantal Lingsarfve, $\frac{1}{32}$ mantal af Austre hemman och $\frac{3}{64}$ mantal af Sippmanna hemman, med såväl alla inegor, belägna i Hamra socken, som äfven den inom Vamlingbo sockens område belägna skogsmarken; från Sunde socken till Hamra socken af $\frac{1}{48}$ mantal af Vestergårda hemman; från Fide socken till Hamra socken af en lägenhet, afsöndrad från Bredqvie hemman; från Sunde socken till Vamlingbo socken af $\frac{1}{96}$ mantal af Ottos hemman och ytterligare $\frac{1}{96}$ mantal af samma hemman, $\frac{1}{12}$ mantal af Vestergårda hemman, en lägenhet afsöndrad från Vestergårda hemman och ytterligare en lägenhet afsöndrad från samma hemman; samt från Hamra till Öja socken af $\frac{3}{128}$ mantal af Herrans hemman med inberäkande af inom Hamra socken liggande 1 $\frac{3}{4}$ hektar jord; varande, då samtliga dessa hemmansdelar och lägenheter voro belägna inom samma domsaga, fögderi och länsmansdistrikt, någon ändring i judicielt och administrativt hänseende derigenom icke åstadkommen;

dels genom nådigt bref den 2 februari 1894 förordnat, att holmen Skälsö med fiskeriet Skälsö skulle i alla hänseenden tillhöra Vestkinde socken; att lägenheterna Nybergiska betningen n:r 1, Slottså kern n:r 1, en kalkugn och Slottsbetningen n:r 1 skulle med 1895 års ingång uteslutas ur landets jordebok, för att i alla hänseenden förenas med Visby stad; att lotten n:r 2 af kungsladugården Visborg, utgörande den inom Vestergarns socken belägna Vestergarnsholme eller Kronolandtholmen n:r 1, skulle med derå satt hemmantal, $1\frac{1}{32}$ mantal, med 1895 års ingång i jordeboken öfverföras från Visby till Vestergarns socken; att den till lotten n:r 1 af Visborgs kungsladugård hörande, inom Vesterhejde socken belägna, lägenheten Hunnelundstorp med derå satt mantal, sedermera bestämdt till $\frac{9}{32}$ mantal, skulle med 1895 års ingång från hufvudgården utbytas, för att i jordeboken samt i kyrkligt och kommunalt hänseende öfverflyttas från Visby socken till Vesterhejde socken i Södra häradet; samt att återstående delen af lotten n:r 1 af kungsladugården Visborg, eller $1\frac{1}{16}$ mantal, skulle med 1895 års början från landets jordebok uteslutas, för att i alla hänseenden förenas med Visby stad.

Bland tryckta skrifter, utkomna åren 1891—1895 och berörande Gotländska förhållanden, må här nämnas:

G. Lindström: Anteckningar om Gotlands medeltid. I. II. 1892, 1895;

Densamme: Die Rathslinie von Visby; i Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthümer Lübecks. 1893;

Densamme: Om Gotlands fiskar. 1894. Ny upplaga;

H. Hildebrand: Visby och dess minnesmärken. 1893;

C. J. Bergman: Visby. Korta anteckningar om stadens topografi m. m. 1892;

P. A. Säve: Åkerns sagor, 1891; Hafvets och fiskarens sagor, 1892; Strandens saga, 1894; Gotländska minnen, 1895; alla omtryckta;

A. Kinberg: Gotländska släkter, d. I, h. 4—9, 1891, 1892; d. II, h. 1, 2, 1894, 1895;

O. V. Lemke: Supplement till Visby stifts herdaminne 1868—1892, 1892;

K. Johansson: Botaniska notiser rörande växtförhållanden på Gotland;

I Kungl. Vetenskapsakademiens handlingar med bihang och öfversigt: år 1891: G. Holm: Gotlands graptoliter; år 1892: Carl Aurivillius: Ueber einige obersilurische Cirripeden aus Gotland, H. Munthe: Studier öfver Baltiska hafvets quartära historia; år 1893: F. A. Bather: The Crinoidea of Gotland; åren 1893 och 1894: R. Mattsson: Botaniska reseanteckningar; år 1895: G. Lindström: Om fyndet af en Cyathaspis i Gotlands silurformation, Densamme: On remains of a Cyathaspis from the silurian strata of Gotland, Densamme: On the Corallia baltica of Linnæus;

I Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antiquitetsakademiens handlingar år 1893: C. J. Bergman: Danmarks sista affär på Gotland; i samma akademis månadsblad: år 1891: H. Hildebrand: Visby stadsplan, Densamme: Barlingboskrinet; år 1892: Densamme: Svenska grafstenar;

I Svenska fornminnesföreningens tidskrift år 1894: C. J. Bergman: Solberga nunneklosters läge inne i eller utanför Visby;

I Geologiska föreningens förhandlingar n:r 100, 149, 151, 158, 161, 162 och 165 afhandlingar af H. Munthe, H. Hedström, A. Hamberg och A. Westerberg;

I Svenska mosskulturforeningens tidskrift år 1892: Om Gotlands myrar;

I Nordisk tidskrift år 1894: H. Schück: Ett helgon;

I Aarvog for Nordisk Oldkyndighet år 1891: Hanberg: Guldlands mynter;

I Rektorsprogram, Göteborg 1894: Johannes Paulson: Om Jülicherhandskriften till Petrus de Dacia;

I Ultuna landbruksinstituts redogörelse år 1894: A. Westerberg: Undersökning af några Gotländska berg- och jordarter;

Det 14 Skandinaviske Naturforskermøde 1892: H. Munthe: Meddelanden rörande Baltiska hafvets quartära historia;

R. Sernander: Studier öfver den Gotländska vegetationens utvecklingshistoria, 1894;

Gotlands länskalender samt adresskalender, Visby 1895;

S. Norrby: Illustrerad läns- och adresskalender för Visby och Gotland, med karta, 1895;

Vägvisare för turister: Visby och Gotland, 1894;

A. Sandberg: Gotland. Förslag till turistfärder på ön, 1895;

Visby i 30 bilder af K. Romin, med text af C. J. Bergman; Handlingar rörande Prestmötet i Visby 1895;

Årsberättelser och redogörelser för Gotlands läns hushållningssällskap, Gotlands landsting, Visby högre allmänna läroverk, Visby högre flickskola, Gotlands läns folkhögskola och landtmannaskola, Tekniska skolan i Visby med flere allmänna inrättningar; och har i sammanhang med Hushållningssällskapets årsberättelse för 1890 utgifvits ett af undertecknad Landshöfding, såsom sällskapets ordförande, vid hundraårsfesten den 3 april 1891 hållet föredrag, innefattande en öfversigt af säll-

skapets verksamhet under de hundra åren, som förflutit efter dess stiftelse.

Tidningar och andra *periodiska skrifter*: Gotlands Allehanda; Gotlänningen; Gotlandsposten, alla åren 1891—1895;

Gotlands Sändebud 1891—1894; Sanning och frid 1891; Missionsvännen 1891; Gotlands Missionstidning 1891—1895; Tidsskrift för kristlig tro och bildning 1891—1894; Senapskorvet 1894—1895.

2. Invånare.

Bilagda **tabell 1** lemnar upplysning om länets folkmängd vid slutet af hvarje af periodens år. Deraf framgår, att *invånareantalet* utgjorde vid 1895 års utgång enligt presterskapets uppgifter 51,855 och enligt mantalslängderna 51,719. Då länets folkmängd vid 1890 års slut var enligt presterskapets uppgifter 51,337 och enligt mantalslängderna 51,636, har således en ökning under nu ifrågasvarande period uppstått, om än obetydlig, enligt förra uppgiften med 518 och enligt den senare med 83 personer.

Enligt förut afgifna femårsberättelser hade sedan år 1856 till år 1880 folkmängden i länet ökats, ehuru i alltjemt aftagande antal, i det att denna ökning från perioden 1856—1860, då den utgjorde 8 procent, nedgått till 0.2 procent under åren 1876—1880. Från och med sistnämnda år hade folkmängden åter år från år aftagit. Under nu ifrågasvarande period har, såsom ofvan nämnts, ökning inträffat, egentligen under periodens sista år 1895. Till belysning af förhållandet meddelas här följande uppgifter:

	Lefvande födde.	Döde.	Emigranter.	Immigranter.
År 1891	1,019	778	518	105
> 1892	972	931	421	88
> 1893	1,050	895	373	162
> 1894	1,033	915	162	181
> 1895	1,096	817	275	152

Såsom förut varit fallet, synes jemväl under ifrågasvarande period ut- och inflyttningarne hafva utöfvat ett afgörande inflytande i denna fråga.

Någon mera spridd *farsot* af elakartad beskaffenhet har icke under perioden förekommit. Till upplysning derom meddelas i vidstående *tabell A* en på vederbörande läkares uppgifter grundad öfversigt af *sjukdoms- och dödsfall* i vissa sjukdomar under femårsperioden.

I fråga om *andliga rörelser* bland befolkningen i länet må här från den af stiftets biskop vid prestmötet i Visby år 1895 afgifna embetsberättelsen meddelas, att de okyrkliga samfundsbildningarne på Gotland under senare åren förlorat icke så litet af sin förra dragningskraft; att antalet af dem, som utträdt ur kyrkan, icke vore stort, enär lagligen konstituerade metodist-samfund funnos blott i Visby med 116 äldre medlemmar och 26 barn, i Follingbo och Akebäck med 24, i Kappelshamn med 20, i Othem och Boge med 45, i Öja med 20 och i Vamlingbo med 10, eller med tillsammans 261 medlemmar, hvartill borde läggas en eller annan baptist, som sökt och erhållit utträde för att få ingå borgerligt äktenskap. Faktiskt uppgäfvos dock baptisternas antal i stiftet utgöra 735, hvilket antal nog borde icke så litet ökas, om man medräknade alla baptistiskt sinnade af skilda fraktioner, bland hvilka helgeanerna, som proklamerat sig numera vilja heta fribaptister, torde fortfarande

vara de mest lifaktiga. Metodisterna åter, som flerstädes, t. ex. i Visby, gått temligen starkt ner, torde svärligen vidare inalles stiga till 500. Den okyrkliga rörelse, som för närvarande intogs främsta platsen på ön, vore säkerligen den af lektor Waldenström åvägabragta. Sjelfve kallade sig dess anhängare här, liksom annorstädes, merendels frikyrkliga eller frireligiösa, men af folket benämndes de nästan alltid separatister, med bestämd åtskilnad från de begge förstnämnda sekterna. Deras antal vore ännu svårare att bestämma än baptisternas, men antoges utgöra 8-å 900. Frälsningsarmén syntes vara i afgjordt nedgående och af mormonism och utilism såsom lärosystem funnes knappast mer något spår, i det att de sista dagarnes helige höllo sig fullständigt undan och de få bekännare af den lit importerade utilistiska riktningen öppet bekant darskapen deri. Hvad slutligen anginge hjertianerna hade de, såsom förut, förhållit sig stilla och oförargligt.

Borgerliga äktenskap hafva under åren 1891—1895 blifvit ingångna inför magistraten i Visby till antal af 3, inför kronofogden i länets Norra fögderi 12 och inför kronofogden i Södra fögderiet 37, tillsammans 52.

Om befolkningens sedlighet och laglydnad finnes för nu ifrågasvarande period intet särskildt att omnämna. Med afseende å den inverkan, *missbruket af rusdrycker* i afseende derå otvifvelaktigt medför, bör dock nämnas, att bruket, och dermed jemväl missbruket af sådana drycker synes fortfarande, såsom under nästföregående femårsperiod omtalats, vara i aftagande, i det att förbrukningen af spritdrycker, som under åren 1881—1885 beräknats utgöra (med reduktion för bränvin till 50 procent alkoholhalt) vid pass 7 liter årligen för hvarje person af hela befolkningen och för åren 1886—1890 till icke fullt 6 liter, för

Tab. A. *Sjukdoms- och dödsfall i vissa farsoter åren 1891—1895 i Gotlands län.*

Sjukdomar.	1891.		1892.		1893.		1894.		1895.	
	Insjuknade.	Döde.	Insjuknade.	Döde.	Insjuknade.	Döde.	Insjuknade.	Döde.	Insjuknade.	Döde.
Skarlakansfeber	1	—	434	34	343	27	90	4	82	2
Difteri	19	6	12	1	156	34	79	22	110	19
Kikhosta	4	—	378	15	60	—	26	—	—	—
Nervfeber	68	3	86	8	53	2	46	1	51	5
Hjernfeber	—	—	2	2	1	1	—	—	—	—
Diarré och tarmkatarr	211	8	192	3	148	5	138	2	221	8
Barnsängsfeber	1	1	5	2	7	—	3	1	4	1
Mässling	155	2	—	—	—	—	490	9	120	1
Summa	459	20	1,109	65	768	69	872	39	591	36

nu ifrågavarande femårsperiod enligt den beräkning, som förekommer längre fram i denna berättelse, antages hafva utgjort 5.7 liter på person.

Något dödsstraff har icke under femårsperioden här förekommit; och gröfre brott mot person eller egendom äro sällsynta.

Antalet till länsfängelset i Visby inkomna *fångar* har utgjort:

	Ransaknings- och straff- fångar.	Bötes- fångar.	Lösdrifvare och transport- fångar.	Summa.
År 1891	10	36	11	57
» 1892	24	40	5	69
» 1893	26	29	6	61
» 1894	16	66	7	89
» 1895	23	60	12	95

För belysande af den ekonomiska ställningen meddelas här följande uppgifter:

Hos Länsstyrelsen hafva i *lagsökningsmål* följande antal personer ålagts betalningsskyldighet med nedannämnda belopp och hafva följande antal utmätningssauktioner verkstälts:

	Betalnings- skyldige.	Belopp. Kronor.	Utmätningss- auktioner.	Köpeskilling. Kronor.
År 1891	202	84,634	7	42,075
» 1892	179	119,310	14	198,601
» 1893	120	45,455	15	56,160
» 1894	145	39,026	5	24,075
» 1895	149	40,517	3	3,900

Af utmätningmän å landsbygden förrättades sådana auktioner till följande antal:

	Utmätningss- auktioner.	Köpeskilling. Kronor.
År 1891	2	33,400
» 1892	1	8,100
» 1893	—	—
» 1894	1	25,100
» 1895	1	135

Hos öfverexekutorsambetet i Visby hafva *utsökningsmål* handlagts och utmätningssauktioner förrättats enligt nedanstående uppgift:

	Betalnings- skyldige.	Belopp. Kronor.	Utmätningss- auktioner.	Köpeskilling. Kronor.
År 1891	18	11,441	3	9,250
» 1892	22	7,161	3	7,100
» 1893	19	18,249	3	22,500
» 1894	16	10,836	4	12,320
» 1895	14	29,189	2	9,425

Hos rådsturätten i Visby hafva under femårsperioden handlagts 43 *konkurser*, hos Gotlands Norra häradsrätt 34 och hos Gotlands Södra häradsrätt 21.

Dessa uppgifter rörande utsökningsmål och konkurser utvisa en väsentlig minskning för nu ifrågavarande femårsperiod i jämförelse med den nästföregående.

Intecknad gäld i länet utgjorde:

Vid slutet af:	Inteckningar. Kronor.	Taxeringsvärde. Kronor.
År 1891	15,095,000	41,598,100
» 1892	15,349,000	41,759,200
» 1893	15,558,000	41,878,800
» 1894	16,196,000	42,019,300
» 1895	16,853,734	43,344,000

Den *ekonomiska ställningen* i länet under ifrågavarande femårsperiod kan sägas i allmänhet hafva varit ganska god, mest beroende derpå, att afkastningen af jordbruket varit tillfredsställande, i det att endast ett år gifvit klen skörd, men af de öfriga två lemnat medelskörd och de återstående två öfver medelskörd. Än bättre hade verkan deraf visat sig å länets ekonomi, om prisen å jordbrukets alster varit mindre tryckta, än under perioden varit fallet.

Rörande folklynne, bostäder, arbetsfärdighet, klädedrägt, folklekar och sysselsättning i allmänhet är för ifrågavarande femårsperiod intet särskildt att omnämna, utom hvad angår *folklekarne*. Dessa, af gammalt idkade på Gotland och omfattande bollspel i frampark och bakpark, varpkastning, stångstörtning, höjd- och längdsprång, hankdragning, kappsprungning m. m., hafva fortfarande med stigande ifver öfvats och vunnit alltmer ökad uppmärksamhet, äfven utom orten. Den år 1887 bildade Visby idrottsförening med ändamål att öfva och uppmuntra till idrotter af hvarjehanda slag har särdeles verksamt arbetat för detta sitt mål. Redan år 1890 anordnades af denna förening den första stora idrottstävlingen å Visborgs slätt utanför Visby, i hvilken mer än 500 män deltog och till hvilken H. M. Konungen behagat lemna en särskild prispokal. År 1891 deltog Gotländska idrottsmän uti den internationella gymnastik- och idrottsfesten i Stockholm och vunno der särskild uppmärksamhet i bollspel och stångstörtning. Allmänna idrottstävlingar egde rum å Visborgs slätt jemväl åren 1892 och 1894 under stor tillslutning af täflande; och i synnerhet till den senare hade ett större antal intresserade från andra orter infunnit sig såsom åskådare. Den 6 juni 1895 hölls vid folkhögskolan i Hemse en allmän idrottstävling, dervid 2 af H. K. H. Kronprinsen skänkta silfverpokaler såsom pris utdelades af H. K. H. Prins Gustaf Adolf, som då jemte sin broder H. K. H. Prins Wilhelm tillbragte några dagar på Gotland. De gamla s. k. vågen, der en socken inbjuder en annan till täfning, hafva ock under de senare åren ånyo lefvat upp. Allt häntyder på, att de gamla folklekarne på Gotland skola fortleva och fortfarande utöfva sin nyttiga inverkan på befolkningen.

I afseende på förhållandet med *skyttegillen* anfördes i förra femårsberättelsen, att hågen för deltagande uti dessa gillen mer och mer aftagit, så att af förut inom länet befintliga 30 skyttegillen vid femårsperiodens slut endast 14 funnos kvar. Detta förhållande fortfor jemväl sedermera, till dess år 1893 nya bestämmelser meddelades rörande användande af anslaget till skarp-skytteväsendets och skjutskicklighetens befrämjande. Då bildades Gotlands skytteförbund, som skulle omfatta alla de skytteföreningar eller skyttegillen, hvilka jemlikt de sålunda meddelade bestämmelserna anslöto sig till förbundet. Förbundets ställning har derefter visat sig sålunda:

	Skyttegillen.	Gillemedlemmar.	Statsbidrag.
År 1893	5	125	387 kr.
» 1894	16	686	2,450 »
» 1895	19	878	3,380 »

3. Näringar.

Jordbruk och dermed i samband stående boskapsskötsel utgöra fortfarande länets hufvudnäringsar. För *jordbrukets* utveckling och förbättring har under sistförflutna femårsperiod kraftigt och framgångsrikt arbetats; och det förnämsta medlet härför har varit åstadkommande af en lönande odling af sockerbeter, sedan en råsockerfabrik i länet blifvit inrättad, hvarom sedermera kommer att närmare redogöras. Denna betodling har verkat en omsorgsfullare bearbetning och gödning af åkern och derigenom öfvat en kraftig inverkan på jordens skötsel. Jemte införande af en vidgad betodling har perioden varit utmärkt för en allt lifligare häg för utdikning och odling af myrar och sankmarker. Då dessutom skiftesväsendet i länet alltjemt fortgått, hvarigenom det hinder för jordbrukets förmånliga bedrifvande, som förefinnes uti egoskiftenas spridda lägen, undanrödjes, kan med skäl sägas, att ifrågasvarande femårsperiod varit utmärkt genom kraftiga ansatser för jordbrukets framåtskridande.

Under de särskilda åren af femårsperioden har förhållandet med skörden varit följande:

År 1891. Sädesbrodden, som hösten 1890 gynsam utvecklast, blef mot slutet af vintern illa åtgången af torr och frostig väderlek. Derefter inträffade dock välgörande nederbörd och vårsådden verkställdes under gynsamma förhållanden, hvarefter grödan mer och mer utvecklade sig. I början af juni föll temperaturen och natten emellan den 7 och 8 inträffade stark frost, som gjorde betydlig skada öfver större delen af ön. Under bergningstiden var väderleken god. Länsstyrelsens omdöme om skörden var, att densamma kunde anses vara medelmåttig.

Enligt Statistiska Centralbyråns beräkning hade skörden utfallit sålunda:

	Skördadt korntal.		Vigt af 1 hl. i kg.		Skörd i hl. 1891.
	1891.	Medeltal. 1881—90.	1891.	Medeltal. 1881—90.	
Hösthvete	6:31	6:64	75:3	77:9	68,600
Vårhvete	—	7:00	—	71:4	—
Höstråg	5:87	6:82	69:2	71:8	184,200
Värråg	—	5:00	—	50:0	—
Korn	6:75	6:61	66:9	67:8	202,400
Hafre	6:70	6:75	43:1	44:3	44,900
Blandsäd	6:91	6:57	49:8	53:4	27,300
Ärter	4:78	5:41	82:0	82:5	5,700
Bönor	—	7:42	—	75:7	—
Vicker	5:20	5:86	—	79:7	200
Potatis	6:91	5:99	—	—	418,000

Potatisen var delvis god, delvis angripen af torröta; skörden af hö fullt medelmåttig, afkastningen af halm öfver medelmåttan. Säden hade icke varit i nämnvärd grad angripen af sjukdomar eller skadeinsekter.

År 1892. Hösten 1891 var gynsam för såningen och den väl utvecklade brodden redde sig godt under vintern. Ehuru varbruket började sent och sadden icke afslutades förr än i slutet af maj, åstadkom derefter inträffad gynsam väderlek, att grödan utvecklade sig till ovanlig ymnighet. Under bergningstiden var vädret till en början regnigt, men blef derefter bättre. Länsstyrelsen ansåg årets skörd vara fullt god.

Statistiska Byråns beräkning af skörden var följande:

	Skördadt korntal.		Vigt af 1 hl. i kg.		Skörd i hl. 1892.
	1892.	Medeltal. 1882—91.	1892.	Medeltal. 1882—91.	
Hösthvete	6:92	6:92	77:5	78:0	86,900
Vårhvete	—	7:00	—	71:4	—
Höstråg	8:05	7:05	71:3	71:8	251,100
Värråg	—	5:00	—	50:0	—
Korn	8:72	6:61	69:3	68:0	255,100
Hafre	8:17	6:72	47:1	44:3	51,600
Blandsäd	7:78	6:59	56:0	53:4	34,500
Ärter	7:49	5:58	81:3	82:9	9,900
Bönor	—	7:41	—	75:7	—
Vicker	8:94	6:00	83:0	79:7	100
Potatis	5:94	5:94	—	—	340,100

Potatisen var i allmänhet god; skörden af öfriga rotfrukter mer än medelmåttig; af lin och hampa god; af hö från odlad jord riklig; från naturlig äng god; halmafkastningen riklig. Hvad beträffar skadeinsekter, så förmärktes icke under året kornflugan, hvaremot hvetegallmyggen uppträdde, ehuru i mindre grad, och andra skadeinsekter härjade, i synnerhet å myrmark. Sålunda anstälde rapsbaggen större förödelser.

År 1893. Höstsädesbrodden 1892 hade vid den tidiga vinterns inträde nått endast föga utveckling; och då snötäcket efter den ovanligt kalla och snörika vintern försvann i början af april, visade sig hvetet klen, men rågen nagorlunda lofvande. Sedermera inträffade tjenlig väderlek, så att vårsåden visade en frodig brodd; men derefter infallande torka, som fortfor under sommaren, tillbakasatte växtligheten. Bergningsvädret var för höstsåden gynsam, men besvärligt för vårsåden. Länsstyrelsen angaf skörden sasom knappt medelmåttig.

Enligt Statistiska Centralbyråns beräkning utgjorde skörden:

	Skördadt korntal.		Vigt af 1 hl. i kg.		Skörd i hl. 1893.
	1893.	Medeltal. 1883—92.	1893.	Medeltal. 1883—92.	
Hösthvete	4:46	6:85	76:8	77:7	55,900
Vårhvete	—	7:33	—	69:8	—
Höstråg	6:04	7:13	71:7	71:6	191,000
Värråg	—	5:00	—	—	—
Korn	4:42	6:68	68:0	67:9	130,200
Hafre	3:62	6:73	44:6	44:6	21,700
Blandsäd	4:30	6:60	53:5	53:5	19,200
Ärter	2:61	5:63	83:5	82:9	3,100
Bönor	—	7:61	—	75:7	—
Vicker	2:99	6:32	81:0	80:2	100
Potatis	4:05	5:84	—	—	229,100

Potatisen uppgafs vara delvis mindre god; skörden af öfriga rotfrukter under medelmåttan, af lin och hampa under medelmåttan, af hö från odlad jord betydligt under medelmåttan, från naturlig äng nära medelmåttig; halmafkastningen: höstsädesmedelmåttig, vårsädes- betydligt under medelmåttan. Stråsåden

hade icke lidit någon märklig skada af insekter eller rost; men å rapsen anstälde rapsbaggen och andra skadeinsekter högst betydlig förödelse.

År 1894. Höstsädesbrädden 1893 utvecklade sig till ovanlig frodighet och styrka samt visade sig vid påföljande vårs inbrott mycket lofvande. Sedermera inträffad tjenlig väderlek gynnade vårsådden och öfrig grödas vidare utveckling. Endast rågen skadades genom en stark frostnatt i juni månad. Den under detta år till följd af pågående anläggning af en råsockerfabrik i länet började odlingen af sockerbetor fortgick mycket fördelaktigt. Deremot hade rapsodlingen i allmänhet nedlagts till följd af de svåra insekthärjningarna under de två föregående åren. Bergningsvärdet var godt. Årets skörd ansågs af Länsstyrelsen hafva varit fullt medelmåttig.

Statistiska Centralbyråns beräkning af skörden var följande:

	Skördadt korntal.		Vigt af 1 hl. i kg.		Skörd i hl.
	1894.	Medeltal 1874—93.	1894.	Medeltal 1874—93.	
Hösthvete	6·79	6·49	77·4	77·4	77,800
Vårhvete	8·00	6·16	—	74·0	—
Höstråg	4·87	6·72	71·3	71·5	152,900
Värråg	—	5·00	—	50·0	—
Korn	8·38	6·50	69·3	67·5	247,100
Hafre	7·99	6·42	48·4	44·0	53,100
Blandsäd	8·15	6·39	54·0	52·7	35,600
Ärter	4·99	5·23	79·5	82·0	6,100
Bönor	6·25	6·45	76·0	75·7	—
Vicker	6·00	5·48	75·0	77·3	400
Potatis	6·42	6·06	—	—	390,500

Potatisen befanns delvis angripen af röta, skörden af öfriga rotfrukter nära god, af lin och hampa medelmåttig, af hö fullt medelmåttig; halmafkastningen god.

År 1895. Höstsäden, före vinterns inbrott nöjaktigt utvecklad, var derefter länge snöbetäckt och fanns vid vårens ankomst mångenstädes illa medtagen, här och der utgången, samt led sedermera af tilltagande värme och torra. Vårsäden, som efter säningen länge stod tylande genom torkan, räddades dock af sent om sänder kommen nederbörd. Hvitbetans växtlighet hämmades ingalunda af torkan, utan utvecklades mycket fördelaktigt. Grödan var icke under detta år i nämnvärd mån hemsökt af skadeinsekter. Bergningsvärdet var godt. Länsstyrelsen ansåg skörden hafva varit medelmåttig.

Statistiska Centralbyråns uppskattning af skörden var följande:

	Skördadt korntal.		Vigt af 1 hl. i kg.		Skörd i hl.
	1895.	Medeltal 1875—94.	1895.	Medeltal 1875—94.	
Hösthvete	4·80	6·41	77·8	77·4	50,900
Vårhvete	7·00	6·45	78·0	73·5	—
Höstråg	7·25	6·63	72·7	71·4	216,200
Värråg	—	5·00	—	50·0	—
Korn	5·85	6·66	70·0	67·7	187,200
Hafre	6·08	6·58	49·3	44·4	38,900
Blandsäd	5·84	6·54	59·3	53·0	24,400
Ärter	4·30	5·35	79·8	81·8	4,500
Bönor	—	6·61	—	75·8	—
Vicker	6·00	5·63	70·0	77·1	300
Bohvete	—	8·50	—	—	—
Raps	—	87·00	—	—	—
Potatis	7·16	5·97	—	—	451,800

Potatisen var delvis angripen af röta; skörden af öfriga rotfrukter god, af lin och hampa medelmåttig, af hö från odlad jord under medelmåttan och från naturlig äng medelmåttig, af halm fullt medelmåttig.

Enligt hvad dessa skördeuppgifter utvisa, utgöras hufvudsädena fortfarande af hvete, råg och korn, och är det sistnämnda sädeslaget jemväl fortfarande det, som mest afsättes från orten. Såsom här ofvan är nämnt, har odlingen af vitbetor i större skala påbörjats under ifrågavarande period och redan vunnit stor utbredning, i det att denna odling år 1894 omfattade 619·5 hektar och påföljande året 921 hektar. Deremot har odlingen af raps, som under några år tog god fart, synnerligen å afdikad myrmark, mot slutet af perioden betydligt minskats.

Såsom en förberedelse till en allmännare odling af sockerbetor gjordes år 1891 större försök med betodling, som då omfattade en areal af tillsammans 63·14 hektar, deraf 10 har myrmark. Största delen af denna odling afsåg foderbetor, men omkring 2 proc. omfattade sockerbetor. För att uppmuntra till dessa försök hade länets hushållningssällskap anordnat utställning med pris, hvarvid utställdes 20 prof å sockerbetor, hälften från gammal åker och hälften från myrmark, samt 44 prof å foderbetor, hvaraf 14 från myrjord. Sockerbetorna undersöktes vid Landtbruksakademiens kemiska laboratorium, efter hvilka undersökningars utförande professor L. F. Nilsson uti en afhandling om betsockerindustrien och utgifterna för dess införande på Gotland (intagen i Gotlands hushållningssällskaps årsberättelse för 1891) meddelade, att den sockerhalt, som återfunnits hos betor, odlade på gammal gotländsk odaljord, vore egnad att stärka den satsen, att förhållandena på ön vore särdeles gynsamma för utbildande af en på socker rik beta, i det försöken gifvit ett medelvärde af 14·00 procent socker, med 15·23 procent såsom maximum och 13·08 procent såsom minimum. Å andra sidan hade de bestämningar, som gjorts å de på flere gotländska myrar odlade betorna, bekräftat de resultat, som försöksodlingarna i jordfasta parceller vid förutnämnda laboratorium gifvit, i det man erhållit vid fältförsöken 12·46 procent socker i betan, maximum 14·31 och minimum 11·00 procent, och vid försöken i parceller 13·60 procent socker, maximum 14·91 och minimum 12·62 procent, hvarvid skilnaden läte sig förklara genom mindre fullständig afdikning af myrmarken jemte mindre ändamålsenligt bruk och olämplig gödsling. Undersökningarna ansåges hafva visat, dels att sockerbetan vid odling i gammal gotländsk odaljord under inflytelsen af der rådande klimat, framförallt på grund af öns milda höstar, gäfvade skördar, som både i kvantitativt och kvalitativt hänseende täflade med de bästa, som producerades i Skåne, dels ock att de vidsträckta myrfält, som dittills legat så godt som öde på ön, likaledes vore synnerligen lämpade för odling af betan, som äfven der gäfvade en fullt tillfredsställande sockerhalt.

Jemväl år 1892 hade Hushållningssällskapet anordnat utställning af sockerbetor, denna gång dock endast från myrmark; och vunno de förut erhållna goda resultaten af betodling å myrjord ytterligare bekräftelse genom denna nya utställning. Utom dessa utställningar hade Hushållningssällskapet vidtagit andra åtgärder till en ordnad, allmännare sockerbetssodlings införande på Gotland. Jemte det, att hertill kan hänföras elevernas i landtmannaskolan under flere föregående år och alltjamt fortgående praktiska utbildningskurs i Skåne på sällskapets bekostnad, må i sådant afseende nämnas: uppgörande och granskning vid hus-

hållgillenas möten af beräkningar af den åkerareal, som inom lämpligt afstånd från Gotlands jernväg kunde påräknas för betodling; uppmuntrandet af foderbetodling såsom förutgående öfningsarbete och spridande af skrifter om betodling; åtgärd för tecknande af förbindelser till odling och leverering af sockerbetor; samt afsändande af en delegation af sällskapets ledamöter till Skåne, för att genom besök vid några sockerfabriker derstädes inhemta närmare upplysningar rörande betodlingen och socker-tillverkningen, i syfte att medverka till åstadkommande af en betsockerfabrik inom länet.

I afgifvet yttrande rörande den af Kungl. Maj:t tillsatta komiténs för beskattning af hvitbetssockertillverkningen i ämnet framställda förslag uttalade Hushållningssällskapet såsom sin åsigt, att någon hvitbetssockerfabrik på Gotland ej kunde komma till stånd, med mindre än att öfvergångstiden i fråga om beräkning af sockerutbytet bestämdes till minst åtta år, deraf fyra år med den af komitén ifrågasatta lägre och fyra med den högre utbytesberäkningen. Länsstyrelsen förklarade sig uti sitt i ämnet afgifna utlåtande dela den af Hushållningssällskapet sålunda uttalade åsigten och hemställde, under uttalande af öfvertygelsen om, att en betsockerfabrik på Gotland, om den komme till stånd, skulle utgöra den kraftigaste häfstång till höjande af öns jordbruk, att vid en sådan fabrik utbytet af 100 kg. betor skulle beräknas utgöra under de första fyra tillverkningsåren 5 och under de derpå följande fyra tillverkningsåren 7 kg. råsocker. Frågan om lindring i beskattningen för en hvitbetssockerfabrik på Gotland rönte ock af regering och riksdag välvilligt erkännande, om än, hvad sålunda hemstälts, icke i sin helhet godkändes. Uti kungl. förordningen om beskattning af hvitbetssockertillverkningen i riket den 19 maj 1893 bestämdes nämligen, att vid den fabrik, som inom Gotlands län först anlades, utbytet af 100 kg. råa (ej torkade) betor skulle beräknas utgöra under de tre första tillverkningsåren 3 och under de derpå följande två tillverkningsåren 2 kg. mindre än det högsta utbyte, som beräknades vid någon äldre fabrik inom riket.

Emellertid hade vid ett möte med intresserade för saken mot slutet af år 1892, under förhoppning om den ifrågasatta lindringen i tillverkningskatten, hvilken, enligt hvad då blifvit bekant, regeringen beslutat för riksdagen föreslå, de vid mötet talrikt närvarande godkänt förslag om bolags bildande för anläggande af betsockerfabrik vid Roma jernvägsstation å Varplösa egendoms egor, om hvilken egendoms inköpande vilkorligt aftal träffats. Efter det frågan om hvitbetssockertillverkningens beskattning blifvit, såsom nyss förut nämnts, afgjord genom nådiga förordningen den 19 maj 1893, ingafs till Kungl. Maj:t ansökning om stadfästelse af antagen bolagsordning för Roma sockerfabriksaktiebolag; och sedan sådan stadfästelse meddelats genom nådig resolution den 28 april 1893, utfärdades inbjudning till teckning af aktier, hvarefter, sedan minimikapitalet fulltecknats, bolaget konstituerades den 5 oktober samma år. Af den då utsedda styrelsen vidtogas oförtöfvadt anstalter för fabriken anläggning; och arbetena med uppförande af de stora fabriksbyggnaderna, hvartill tegel hitfördes från Skåne, och med anskaffande och ordnande af det för tillverkningen nödiga vidlyftiga maskineriet bedrefvos med sådan framgång, att fabriken vid början af oktober 1894 stod färdig att börja sin första kampanj. Under tiden hade kontrakt afslutats med 835 jordbrukare om odling af hvitbetor å tillsammans 619½ hektar, hvartill af fabriks-

Tab. B. Afdikningsföretag i Gotlands län åren 1891—1895.

Afdikningsföretag.	År.	Vidd. Hektar.	Låuebelopp. Kronor.
<i>Anvisade län från odlingslönfonden.</i>			
Norra Lunds myr i Hejde m. fl. socknar . . .	1892	241	16,100
Nordermyr i Martebo m. fl. socknar	»	624	10,600
Martebo myr i Martebo m. fl. socknar	»	3,637	100,000
Buttle kyrkmyr i Buttle socken	»	108	9,600
Vänge myr i Vänge m. fl. socknar	1893	285	23,000
Store myr i Fole m. fl. socknar	»	462	25,000
Laus myr i Närs m. fl. socknar	»	1,217	62,600
Kolmyr i Gothems socken	»	70	4,600
Sankmark till Suderbys i Vesterhejde socken	»	25	2,800
Do till Stenstugu m. fl. hemman i Bunge socken	»	50	3,000
Bringsarfve myr i Ardre socken	»	53	2,700
Visne myr i Ardre m. fl. socknar	1894	186	9,600
Öjle myr i Hejde m. fl. socknar	»	978	52,000
Mästermyr i Gothems m. fl. socknar	»	128	8,100
Sankmarker till Bjerges m. fl. hemman i Vänge socken	»	54	3,500
Krasse myr i Vänge m. fl. socknar	»	192	13,200
Södra Lunds myr i Eitelhems m. fl. socknar	»	216	12,000
Takstens myr i Lärbro socken	»	98	4,000
Sankmark till Smis m. fl. hemman i Linde socken	1895	52	3,300
Bara myr i Eitelhems m. fl. socknar	»	737	34,270
Norrlanda myr i Norrlanda m. fl. socknar	»	437	15,600
Brutmyr i Hejnums socken	»	50	2,090
Vallmyr i Stenkuula m. fl. socknar	»	60	3,900
Vestringe m. fl. myrar i Lärbro m. fl. socknar	»	780	59,300
Elsmyr i Valls m. fl. socknar	»	150	5,600
Summa	—	10,890	486,460
<i>Fullbordade och godkända afdikningsarbeten.</i>			
Sippbage och Bandhage myrar i Hejnums m. fl. socknar	1891	62 65	—
Sankmarker till Skäggsstäde m. fl. hemman i Källunge m. fl. socknar	»	318 73	—
Do till Stenstugu i Vesterhejde socken	1892	79 07	—
Do till Norrvange m. fl. hemman i Lärbro socken	1893	59 04	—
Nordermyr i Martebo m. fl. socknar	»	624 —	—
Norra Lunds myr i Hejde m. fl. socknar	1894	241 —	—
Martebo myr i Martebo m. fl. socknar	»	3,637 —	—
Sankmarker till Stenstugu m. fl. hemman i Bunge socken	»	50 —	—
Vänge myr i Vänge m. fl. socknar	»	285 —	—
Bringsarfve myr i Ardre socken	»	53 —	—
Buttle kyrkmyr i Buttle socken	1895	108 —	—
Sankmarker till Bjerges m. fl. hemman i Vänge socken	»	54 —	—
Mästermyr i Gothems m. fl. socknar	»	128 —	—
Summa	—	5,699 19	—

bolaget kostnadsfritt lemnades betrö samt tillhandahölls nödiga gödningsämnen, för hvilka betalningen skulle afdragas vid blifvande betleveranser. Från fabriken hade ock på våren 1894, då betodlingen skulle börja, utsändts 8 betinstruktörer, för att tillhandagå betodlarne med råd och upplysningar, hvilka fortfarande under betornas skötsel och upptagande lemnade sitt biträde.

För de 2 år under ifrågavarande period, Roma sockerfabrik varit i verksamhet, må här meddelas följande uppgifter:

	År 1894.	År 1895.
Betodling å hektar	619.5	921.0
Antal betodlare	835	836
Å fabriken inköpta betor . . . . ton	14,776.33	23,739.76
Skörd af betor pr hektar . . . . ton	ca 23.8	ca 25.8
Kontrollvägda betor . . . . . ton	13,849.70	22,708.2
Erlagd betalning för betor . . . . kr.	281,420.83	404,226.80
Inkomst af betor pr hektar . . . . kr.	ca 455	ca 439
Tillverkning af råsocker . . . . . kg.	1,627,860	2,894,322
Erlagd skatt . . . . . kr.	85,314.15	160,092.81

Redan vunnen erfarenhet synes emellertid besanna det af Länsstyrelsen uti dess underdåniga utlåtande i fråga om beskattning af hvitbetssockertillverkningen uttalade omdömet, att en betsockerfabrik på Gotland vore egnad att utgöra den kraftigaste häfstång till höjande af öns jordbruk, hvilket med hjälp deraf skulle kunna under loppet af ett årtionde utvecklas måhända lika mycket som eljest under ett halft århundrade.

Länets hushållningssällskaps åtgöranden för höjande af *kornodlingen* fortsattes under de första åren af ifrågavarande period genom anordnande af utställningar och belöning af kornprof. Derigenom har ytterligare erfarenhet vunnits derom, att Gotland uti sitt landtkorn eger en för bryggeribehof utmärkt vara, hvars värde dock i väsentlig mån är beroende af ändamålsenlig skötsel och ans.

Torrläggning och odling af sankmarker och myrar hafva under perioden bedrifvits med alltjemt växande ifver. Förhållandet med anvisade lånebidrag från odlingslånefonden samt avslutade och godkända *afdikningsföretag* framställas i *tabell B* (sid. 7).

Med anslag af länets landsting och hushållningssällskap har *Svenska mosskulturforeningen* anordnat försöksfält å Gotlands myrar för utrönande hufvudsakligen af lämplig gödning och kultur. Såväl genom dessa fortfarande fullföljda försök som genom till-

lämpning i större skala af dervid vunna resultat har öfvertygelsen mer och mer stadgats derom, att Gotland i sina vidsträckta myrfält eger rik tillgång på jord, som efter nödig dikning och med lämplig skötsel och gödning kommer att i väsentlig mån höja öns jordbruksnäring. Redan nu är utrönt, att sockerbeta, vuxen å myrjord, i utveckling och sockerhalt fullkomligt täflar med sådan från gammal åker.

Bland myrutdikningsföretag, som under perioden fullbordats, bör särskildt framhållas det rörande *Martebo myr*, såsom afseende det vidsträcktaste myrfält på Gotland, med yttinnehåll af 3,637 hektar. Redan år 1846 blef af Kungl. Maj:t plan för detta utdikningsföretag fastställt och dikningsarbetet börjadt, sedan statslån för dess utförande erhållits. Arbetet fortsattes väl under några år, men till följd af flertalet myrlottsegares motstånd och tillstötande omständigheter afstannade detsamma, sedan likväl genom vattnets obehindrade aflopp och vattennivåns sänkning den fördelen vunnits, att myrslaggen och närmast kringliggande fastmark befriats från hinderlig syra, under det att det stora myrfältet åter snart återföll i sitt vattendränkta skick. Först genom den under senare tiden vunna erfarenheten om myrjords förmåga att genom lämplig gödning frambringa rik skörd, väcktes ånyo uppmärksamheten på detta vidsträckta odlingsfält med sin förträffliga jord; och sedan ny plan för utdikningen faststälts och ett lånebidrag från odlingslånefonden af 100,000 kronor beviljats, påbörjades år 1892 utdikningen genom ett under benämningen Aktiebolaget Martebo myr bildadt bolag; och redan år 1894 var detta arbete fullbordadt.

Till upplysning, huruvida de under perioden erhållna skörden lemnat öfverskott utöfver ortens behof, meddelas i *tabell C* nedanstående, på meddelanden från tullkammaren i Visby grundade, redogörelse för Gotlands *ut- och införsel af spannmål och potatis* m. m. under femårsperioden.

Enligt Statistiska Centralbyråns beräkning har *skörden* utgjort:

	Hvete. Kg.	Råg. Kg.	Korn. Kg.	Hafre och blandsäd. Kg.	Ärter. Kg.	Potatis. Hl.
År 1891 . . .	5,165,180	12,709,800	13,560,800	3,321,208	467,400	418,000
» 1892 . . .	6,734,750	17,903,430	17,678,430	4,588,650	731,700	340,100
» 1893 . . .	4,293,120	13,694,700	8,853,600	2,151,100	258,850	229,400
» 1894 . . .	6,021,720	10,901,770	17,104,030	4,541,440	484,950	390,500
» 1895 . . .	3,960,020	15,717,740	13,104,000	3,437,190	359,100	451,800

Tab. C.

Gotlands ut- och införsel af spannmål och potatis m. m. åren 1891—1895.

År.	Hvete.		Råg.		Korn och malt.		Hafre o. Vicker.		Ärter o. bönor.		Gryn, kli o. mjöl.		Potatis.		Majs.		Raps.	
	Utförsel.	In-försel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Ut-försel.	Införsel.	Ut-försel.	In-försel.	Utförsel.	Införsel.	Ut-försel.	Införsel.	Utförsel.	In-försel.	Utförsel.	In-försel.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Hl.	Hl.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1891 . . .	302,560	308	2,324,881	—	5,699,920	100	—	138,176	126	1,476	96,985	481,502	5,215	450	—	191,433	86,058	—
1892 . . .	328,700	—	4,072,401	—	8,054,592	700	—	200,691	4,232	1,288	28,530	633,297	4,042	203,100	—	102,331	62,414	—
1893 . . .	223,000	—	1,813,468	—	3,739,700	—	—	352,733	—	913	13,000	833,929	909	11,749	—	158,184	84,020	—
1894 . . .	14,140	—	873,650	27,100	10,986,105	38,247	—	260,019	—	3,172	6,755	2,220,685	382	4,115	—	—	52,316	—
1895 . . .	137,700	—	3,536,800	300	6,135,149	153,532	—	209,374	—	6,648	6,520	1,763,673	460	7,820	—	15	29,267	—

Om dertill lägges införseln, der sådan förekommit, samt från summan afdrages utförseln, erhålles *förbrukningen inom länet*, deri inbegripet utsäde, sådan den utvisas af *tabell D*.

Till förbrukning har derjemte af gryn, mjöl och kli åtgått öfverskjutande införsel år 1891 af 384,517 kg., år 1892 af 604,767 kg., år 1893 af 820,929 kg., år 1894 af 2,213,930 kg. och år 1895 af 1,757,153 kg.

Enligt tillgänglig upplysning hafva *upphandlingsprisen* å nedan angifna spanmålsslag i Visby stad höstetiden varit i medeltal för 100 kg.:

	Hvete.	Råg.	Korn.	Hafre.
År 1891	kr. 16	16	13	10
1892	» 12	10	10	—
» 1893	» 11	9	11	—
» 1894	» 10	7-50	9	—
» 1895	» 12	9-50	11	—

Å andra upphandlingsställen inom länet hafva prisen vanligen varit något lägre.

Till upplysning om de *förändringar*, som under femårsperioden inträffat i afseende å de förhållanden, för hvilka redogöras uti de genom länets hushållningssällskap aflemnade uppgifterna till rikets officiella statistik *rörande jordbruk och boskapsskötsel*, intagas här i *tabell E* dessa uppgifter för åren 1890 och 1895.

Tab. D. *Förbrukningen af säd och potatis (utsäde inräknadt) i Gotlands län åren 1891—1895.*

År.	Hvete. Kg.	Råg. Kg.	Korn. Kg.	Hafre och blandsäd. Kg.	Ärter. Kg.	Potatis. Hl.
1891	4,862,928	10,384,919	7,860,980	3,459,384	468,750	413,235
1892	6,406,050	13,831,029	9,624,538	4,789,341	728,756	539,158
1893	4,070,120	11,881,232	5,113,900	2,503,833	259,763	240,240
1894	6,007,580	10,055,320	6,156,172	4,801,459	488,122	394,233
1895	3,822,320	12,181,240	7,122,383	3,646,564	365,748	459,160

För *trädgårdsskötseln* befrämjande hade länets hushållningssällskap alltsedan år 1876 på sin bekostnad beredt allmänheten biträde af trädgårdsmästare för trädgårdars anläggning, plantering m. m. Under första tiden lemnades sådant biträde att requirenter utan annan ersättning å deras sida än för skjuts, husrum och kost; men under senare åren hade requirenterna dessutom att betala trädgårdsmästaren 1 kr. för dag. Jemväl år 1891 hade Hushållningssällskapet anstälde tre trädgårdsmästare med arliga arvoden af 100 kr. och mot ersättning af requirenter af 1 kr. för dag jemte fri kost, husrum och skjuts. Förrättningsdagarna för dem utgjorde för året 219. Emellertid fann sig Hushållningssällskapet icke i tillfälle att vidare anvisa medel för detta ändamål, så att anslaget upphörde med år 1891. Hägen för trädgårdsskötsel synes numera vara ganska förlig bland allmänheten, hvilket torde främja deraf, att i och invid Visby å senare åren anlagts och fortfarande kunnat drivas flere rätt betydliga trädgårdar med träd- och plantskolor. Afkastningen af fruktträdgården torde främja af följande uppgifter rörande utförsel från länet af frukt, hvilken utgjort år 1891 68,423 kg., år 1892 31,645 kg., år 1893 15,035 kg., år 1894 12,077 kg. och år 1895 33,194 kg.

I fråga om åtgärder för befrämjande af *viltboskapsskötseln* omförmältes i senast afgifna femårsberättelse, att länets hushållningssällskap i afseende på prisbelönande af nötkreatur antagit det s. k. skaraborgssystemet till efterföljel från och med år 1888 med den af förhållandena här betingade modifikationen, att den på Gotland befintliga landrasen ansetts böra i första rummet afses att genom premiering utvecklas till en ren och god boskapsstam, passande för vara klimatiska och jordbruksförhållanden, hvarför ock premieringen skulle i första rummet afse dessa djur; samt att Hushållningssällskapet, emär af sakkunnige uttalats den, genom erfarenheten allmänt stadgade, asigten, att den gotländska landrasen för vara förhållanden vore mera passande och fördelaktig än här försökta främmande och blandade raser samt att det vore både önskligt och möjligt att af den inhemska rasen utbilda en god och för orten passande mjölkboskap af utpreglad typ så till kroppsförm och färg, bestämt, att från och med år 1889 premieringen skulle afse ensamt djur af Gotlands landtras. Denna bestämmelse har fortfarande tillämpats under

Tab. E. *Brukningsdelar, egoviddens användning samt antal kreatur åren 1890 och 1895.*

År.	Nuvärande mantal.	Antal brukningsdelar.	Deraf antal brukningsdelar, som brukas af:				Antal jordorp och under jordliggshöjter. öfver 100 har.	Helt egoviddens (utan vatten).	D e r a f				Antal vid årets slut underhållna kreatur m. m.								
			Egarne sjelfva brukningsdelar med jord om	öfver 2 t. o. m. 20 har.	öfver 20 t. o. m. 100 har.	öfver 100 har.			öfver 2 t. o. m. 20 har.	öfver 20 t. o. m. 100 har.	öfver 100 har.	Hästar	Ungar under 2 år och kalvar	Kor	Öfvar	Öfvar	Öfvar	Öfvar	Öfvar		
1890	1,124,260	5,643	978,396	536	933	87	32	33,554	311,472	504,561	32,278	147,796	9,320	1,283	7,775	1,725	16,771	6,567	41,380	263,690	894,573
1895	1,120,929	6,210	1,097,423	689	846	94	38	12,233	310,356	559,570	33,153	139,330	9,426	1,330	7,340	1,358	17,525	6,319	42,825	277,735	1,259,638

K. Mts Befälningshofvandes femårsberättelser 1891—1895. Gotlands län.

femårsperioden 1891—1895. För premieringarna hafva hvarje af dessa år funnits tillgängliga 2,000 kronor, hvaraf hälften erhållits af statsmedel och den andra hälften anvisats år 1891 af Hushållningssällskapet och Landstinget gemensamt, men sedermera ensamt af Landstinget; och hafva premieringarna verkstälts i öfverensstämmelse med kungl. reglementet den 13 november 1891 inom hushållsgillena i länet. Till närmare upplysning om dessa premieringar meddelas här följande:

År	Utställda djur.	Premierade med:			Premierade i procent af utställda.	Inlösta frisedlar.
		1:a pris.	2:a pris.	3:e pris.		
1891	460	—	45	213	56	32
1892	440	3	34	177	48	33
1893	525	2	25	183	40	49
1894	447	—	33	177	46	60
1895	329	1	38	165	62	47

År 1893 beslöt Hushållningssällskapet, att för året öfverblifna premiemedel finge efter pröfning af premieringsnämnden användas till understöd åt hållare af tjurar, för bevarande af goda afvelstjurar; och hade dermed det i Jemtland använda stamtjursystemet börjat här tillämpas. För vidare utveckling af detta

system anslag Hushållningssällskapet årligen 300 kronor för åren 1894 och 1895; och vunnos dermed år 1894 åtta och år 1895 sex stamtjurar.

Den för utveckling af ladugårdsskötseln medelst lemnande af sakkunnigt biträde och undervisning förut anstälde länsmejeristen, hvilken år 1891 aflönats af Hushållningssällskapet och Landstinget gemensamt, men från år 1892 af det senare ensamt, har fortfarande utöfvat sin verksamhet under perioden; och *mejeriöfvelsen* har under samma tid vunnit afsevärd utveckling, hvilket synes af härefter intagna uppgifter. Mejerierna inom länet, som år 1890 voro 11, hade år 1895 ökat med 2 till 13, af hvilka voro dels 10 separatormejerier, 1 ismejeri och 2 ostmejerier, dels 1 bolagsmejeri, 6 andelsmejerier under formen af bolag och 6 herregårdsmejier, af hvilka sistnämnde de flesta voro jemväl uppköpsmejerier. Dessutom funnos 5 mindre mejerier med handseparatorer; om mejeriernas verksamhet lemnas uppgifter i *tabell F*.

Till upplysning om, huruvida ladugårdsskötseln, mejerierna och husdjurskötseln förmått fylla ortens behof eller lemna afkastning utöfver detta behof, intagas här i *tabell G* uppgift om *ut- och införseln af kreatur* m. m.; utvisande densamma, sammanställd med uppgifter för nästföregående femårsperiod, en stadig stigning i utförseln af ull, ägg och smör äfvensom att artikeln ost börjat förekomma bland utförseln.

I fråga om *hästafveln* företogs inga allmänna åtgärder under periodens tre första år; men sedan vid hushållsgillenas sammanträden år 1894 framstälts förslag om anordnande af premiering af hästar enligt skaraborgssystemet, för prisbelönande af hingstar, ston och unghästar, tjenliga till arvel af arbetshästar för Gotlands jordbruk, och Hushållningssällskapet, efter det Landstinget afslagit framställning om anslag för ändamålet, anvisat 600 kronor till utförande år 1895 af hästpremiering i ett af länets härad, anställdes sådan premiering sistnämnda år i Södra häradet, hvarvid af utstälde 12 äldre hingstar, 70 fölston och 42 unghästar prisbelönades 5 hingstar och 20 unghästar samt utdelades frisedlar för 22 fölston. Till premiering försöksvis år 1896 af hästar enligt statens system i Visby och å minst fyra ställen inom Norra häradet har Hushållningssällskapet anvisat 300 kronor och Landstinget 300 kronor, hvarjämte af stats-

Tab. F. Mejerierna i Gotlands län åren 1891—1895.

År	Inmätt oskummad mjölk. Liter.	Tillverkning af:				Antal leverantörer.
		Smör. Kg.	Helfet ost. Kg.	Halffet ost. Kg.	Skumost. Kg.	
1891	1,854,193	57,052	2,110	—	23,131	334
1892	1,900,228	60,677	4,057	—	19,687	365
1893	2,260,360	72,251	8,769	—	25,804	520
1894	2,564,357	84,638	8,031	72	20,322	618
1895	2,946,800	102,299	4,510	—	23,986	587

Tab. G.

Ut- och införsel af kreatur och alster af husdjurskötsel samt mejerier åren 1891—1895.

År.	Hästar.		Nöt.		Kalfvar, får och svin.		Kött och fläsk.		Hudar, oberedda.		Hudar, beredda.		Ull.		Ägg.		Smör.		Ost.		Fjäderfä.	
	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.
	St.	St.	St.	St.	St.	St.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Tjog.	Tjog.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	St.	St.
1891	97	—	675	2	271	—	133,859	22,333	9,261	15,417	3,862	35,643	19,060	—	—	183,415	—	—	—	16,151	—	—
1892	91	—	637	—	251	13	119,252	36,727	5,551	8,357	2,344	35,682	24,805	—	—	189,838	—	—	—	15,757	2,988	—
1893	66	11	415	69	362	—	149,831	24,248	5,653	8,877	1,745	35,518	27,730	—	—	182,717	—	—	—	1,065	16,678	3,429
1894	70	—	680	—	4,072	—	146,784	36,153	7,312	19,866	2,058	40,550	27,678	—	—	200,540	—	—	—	510	15,580	—
1895	102	—	750	—	5,140	—	171,449	32,010	14,748	11,801	5,243	36,009	26,520	—	—	206,089	—	—	—	970	16,558	—

1) Inberäknadt fjäderfä.

medel begärts bidrag med 600 kronor; och har af Hushållningssällskapet dessutom anvisats 300 kronor, för att enligt skarborgssystemet utdelas i frisedlar för 30 ston.

Fårskötseln, som fortfarande är af mycken vikt för orten, synes, att döma af den vid periodens slut i någon, om än ringa, mån ökad fårstammen samt af den tilltagande utförelsen af kött, hvaraf mer än hälften kan anses afse fårkött, hafva under perioden något utvidgats. Stamschäferiet af cheviotfår, som fortfarande hållits å Roma kungsgård, bibehåller sitt förut vunna goda anseende och har i hög grad verkat nyttigt för höjande af fåravveln på Gotland. Från detta schäferi har Hushållningssällskapet årligen inköpt 5 haggas och 5 tackor i andra året, hvilka derefter utlemnats åt enskilda personer på afbetalning. Årligen hafva derjemte premieringsmöten hållits, hvarvid pris utdelats från räntemedlen af 1866 års statsanslagsfond för åvägabringande af förbättrad fårskötsel på Gotland.

Getter förekomma endast å några få ställen.

Svinafveln bedrivs fortfarande hufvudsakligen för husbehof. Någon allmän åtgärd för denna näring har icke under perioden förekommit. Att döma af uppgiften rörande införelse af kött och fläsk, hvilken afser hufvudsakligast, om icke uteslutande, det senare, och hvilken under perioden varit väsentligen högre än under nästföregående femårsperiod, synes svinskötseln mer och mer förlora förmågan att sölja för ortens behof.

Af *fjäderfä* hållas mest höns, gäss och ankor, och förnämligast de förstnämnda. Antalet fjäderfä vid periodens slut och den betydliga utförelsen af ägg visar, att fjäderfäskötseln något ökats.

Af uppgiften rörande vid periodens slut inom länet befintliga *bisankhällen* synes framgå, att biskötseln vunnit afsevärd tillökning.

Några allmänne eller mera spridda smittosamma *sjukdomar* bland husdjuren hafva icke förekommit under femårsperioden. Af sjukdomar äro fortfarande hos nötkreaturen benskörhet och hos hästarne respirationslidanden samt hos begge nämnda slag af kreatur mag- och tarmaffektioner mest talrika.

Mjeltbrand har med några spridda fall förekommit under åren 1893 och 1895, rödsjuka hos svinkreaturen år 1894 samt tuberkulos hos nöt- och svinkreaturen dels år 1892 med ett par fall, dels år 1894, då vid ett mejeri svinkreaturen till följd deraf näst nedslagtas, dels jemväl år 1895, då visserligen endast 3 fall varit under behandling, men vid en egendom af 55 större och mindre nötkreatur ej mindre än 21 visat tydlig reaktion vid tuberkulininjektion.

Länets hushållningssällskap har under perioden nitiskt verkat för jordbrukets och andra näringars förkofran; och har denna verksamhet hufvudsakligen afsett landbruksundervisningen, myrödlingen, åtgärder för sockerbetodling och anläggning af raseckerfabrik inom länet, mejeriväsendet, häst- och fåravveln, slöjd- undervisningen, fiskerinäringen samt åstadkommande af en kemisk station m. m.

Den af Hushållningssällskapet anordnade landbruksundervisningen har under perioden fortfarande lemnats vid länets för- enade *folkhögskola och landtmannaskola*, hvarest under tvåårig kurs undervisning meddelats dels i ämnen för allmän bildning, dels ock hufvudsakligen i ämnen, särskildt viktiga för vinnande af insigt i hvad till landbrukets utöfning hörer. Praktisk undervisning i jordbruk har derjemte lemnats lugade elever, hvilka

genomgått den tvååriga kursen, genom deras afsändande till Skåne, för att vid framstående jordbruk derstädes under 18 månader deltaga i arbetet, för vinnande af praktisk insigt i jordbruket. Vid denna skola äro anställda en föreståndare och förste lärare, en andre lärare, en landbrukslärare, en lärare i skogsskötsel, en veterinärlärare, en lärare i sång och en i smide.

Antalet lärjungar har varit:

Läsåret.	1:a årskursen. Folkhögskolan.	2:a årskursen. Landtmannaskolan.	Vid landbruk i Skåne.
1891—1892	22	7	6
1892—1893	14	5	5
1893—1894	21	5	3
1894—1895	29	11	5
1895—1896	28	10	8

All undervisning i skolan är afgiftsfri; och erhålla mindre bemedlade lärjungar i folkhögskolan understöd af dertill anvisade statsmedel. Åt sådana elever i landtmannaskolan, som förbinda sig att efter der genomgången kurs deltaga i den praktiska kursen i Skåne och af styrelsen dertill antagas, lemnar Hushållningssällskapet kostpenningar under vistelsen vid landtmannaskolan (anslaget dertill har utgjort 550 kronor årligen) samt stipendier under vistelsen i Skåne (hvertill anvisats af Hushållningssällskapet 600 och af Landstinget 600 kronor).

Antalet af dem, som med åtnjutande af understöd från och med år 1885 t. o. m. år 1895 begagnat sig af den praktiska undervisningskursen, utgör 69, af hvilka de allra fleste derefter egnat sig åt jordbruk på Gotland. De anses der hafva öfvat ett mycket gynnsamt inflytande på jordbruksnäringens utveckling; och särskildt har deras i Skåne vunna insigter i hvitbetodlingen kommit denna odlings införande och utveckling på Gotland till godo.

Med folkhögskolan har under perioden fortfarande varit förenad en årlig två månaders afgiftsfri kurs för landbefolkningens vuxna *döttrar* för undervisning i modersmalet, hälsovårdslära, räkning, ritning, mejerihandtering, bokföring och qvinlig handslöjd. Antalet elever vid denna undervisning har varit 30 år 1891, 17 år 1892, 25 år 1893, 26 år 1894 och 25 år 1895. Till mindre bemedlade af dessa har understöd lemnats af hertill anvisade statsmedel.

Skogarne intaga fortfarande en mycket betydelsefull plats i afseende å länets natur- och näringsförhållanden. Enligt uppgifterna till jordbruksstatistiken utgjorde år 1895 hela egoviddens i länet 310,356 hektar och deraf voro 139,330 hektar skogbärande mark, hvaraf dock en icke så alldeles obetydlig del torde vara dels kall hällmark, dels skoglös allvar. För skogsvard och ordnad skogshushållning förefinnes hos enskilda sällan någon bäg, beroende mycket derpå, att de särskilda skogslotterna äro af mindre omfång och allmänt begagnas till beten. För skogsodlingens befrämjande har af länets landsring årligen anslagits 250 kronor, hvarjemte ett lika belopp erhållits af statsmedel. Med dessa medel har bekostats arfvoden af skogsplantörer och skogsfrö, hvarjemte skogsplantor utan betalning lemnats enskilda från statens plantskolor.

Skogskulturer medelst utsättande af plantor eller utsäende af frö utaf tall, gran m. m. hafva verkstälts såväl å enskildes och Visby stads egor som å allmänna hemman salunda:

År	Å enskildes och Visby stads egor.		Å allmänna hemman.	
	Utsatta plantor. St.	Utsådt frö. Kg.	Utsatta plantor. St.	Utsådt frö. Kg.
1891	24,706	28.2	65,300	—
» 1892	40,200	8.8	66,880	—
» 1893	45,990	8.5	55,000	15.8
» 1894	38,451	7.5	125,000	12.2
» 1895	41,700	5.3	10,400	30.7

Dessutom hafva å Lotsverket tillhöriga Gotska Sandön åtgärder genom jägmästaren i länet vidtagits för flygsandens hämmande till skydd för der befintliga norra fyrstationen medelst anbringande och underhåll af fördyner mot hafvet, plantering af bergtall och frösädd till beredande af strandvegetation för flygsandens hämmande.

De allmänna hemmanens skogar hafva, med undantag endast för Närs kyrkoherdeboställe med Lau annexhemman, der laga skifte pågått, numera blifvit till ordnad hushållning indelade. Endast undantagsvis lemna dessa skogar tillgång till försäljning af skogsvaror, enär årshyggena vanligen åtgå till boställshafvares husbehof och delvis icke ens lemna tillgång dertill.

Tvenne kronoparker, Skogsholm och Elinghems myr, finnas fortfarande i länet och hafva icke till ytinhåll undergått annan förändring under femårsperioden, än att till den förstnämnda lagts fem indragna f. d. hospitalslägenheter om tillsammans 49.20 hektars areal. Af Länsstyrelsen år 1894 gjord framställning om utvidgande af Skogsholms kronopark medelst inköp af åtskillig i närheten befintlig skogbärande mark har icke vunnit nådigt bifall.

Sedan hushållsgillena år 1890 uttalat sig för behofvet af ökad skydd mot skogsförödelse, utöfver hvad den för Gotland sedan år 1869 gällande skogslagen erbjöd, och Länsstyrelsen till 1891 års landsting framställt förslag i ämnet, med åberopande af Hushållningssällskapets tillstyrkande af åtgärd i öfverensstämmelse med hushållsgillenas uttalanden, beslöt Landstinget, efter utredning, att hos Kungl. Majt göra underdånig framställning om ändring och tillägg till 1869 års förordning. Sedan till riksdagen aflämnad nådig proposition i ämnet blifvit bifallen, utfärdades den 30 mars 1894 lag angående åtgärder till förekommande af skogsförödelse inom Gotlands län, hvaruti till det, som förut varit föreskrifvet rörande förhindrandet af skogsförödelse, tillagts hufvudsakligen förbud mot skeppning af undermåligt virke af barrträd och bestämmande af måttet för undermåligt sådant virke till 21 centimeters genomskärning vid storändan, barken oberäknad. Med tillämpning af dessa lagar hafva under

Tab. II. *Utförseln af skogsprodukter från Gotland åren 1891—1895.*

År	Bjelkar, sparrar, timmer. Kbm.	Bräder, plankor. Kbm.	Syllar. Kbm.	Stäfver af ek, furu m. m. Kbm.	Ekvirke. Kbm.	Ved och andra slag. Kbm.
1891	4,851	11,997	12,192	632	120	184
» 1892	3,132	12,160	10,933	608	76	171
» 1893	5,119	10,812	7,575	348	46	256
» 1894	2,537	15,134	10,049	110	130	664
» 1895	6,206	13,780	9,704	84	61	24

perioden 14 mål angående skogsförödelse varit af Länsstyrelsen pröfvade, hvarvid i 7 mål vitesförbud meddelats och i 7 mål de gjorda anmälandena förklarats icke föranleda förbud.

Till upplysning om *utförseln af skogsprodukter* från Gotland meddelas i nedanstående *tabell H* från Tullkammarens i Visby berättelser erhållna uppgifter härom.

Denna utförsel visar en ej obetydlig minskning, jemförd med nästföregående femårsperioder. Medan utförseln af bräder och plankor hållit sig vid ungefär enahanda belopp, visa åter artiklarne bjelkar, sparrar och timmer samt syllar betydande minskning. Huruvida detta hänvisar på ett nedåtgående af skogens förmåga att i längden hålla uppe den afverkning, som hittills egt rum, torde vara svårt att afgöra; otroligt synes det ej, då man ihågkommer det starka tillitande af skogen, som länge egt rum och hvilket enligt de omdömen, som förut meddelats, ansetts hafva vida öfverstigit tillväxten. I husbehofsåtgången af skogsprodukter synes någon förändring under perioden icke hafva inträffat; och hvad angår kalktillverkningen, hvilken bedrifves hufvudsakligen i länets Norra härad och som år 1895 beräknas hafva medtagit omkring 17,000 kubikmeter ved, kan densamma anses utöfva ganska betydande inverkan på förbrukningen af skogsprodukter.

Tjärubräddning idkas väl, men i högst ringa omfattning, hvilket ådagalägges deraf, att införseln af tjära och beck utgjort år 1891: 8,223 kg., år 1892: 66,796 kg., år 1893: 13,346 kg., år 1894: 131,510 kg. (hvaraf likväl 118,125 kg. sedermera åter utförts) och år 1895: 12,515 kg.

Beredning af *bränntorf* har, såvidt känt är, egt rum endast i Stånga myr för Visby cementfabrik och tillverkningen har utgjort år 1891: 579,550 kg., år 1892: 947,080 kg., år 1893: 203,700 kg., år 1894: 19,800 kg. och år 1895: 1,400 kg.

Fortgången af *skiftesväsendet* i länet under ifrågavarande femårsperiod utvisas af *tabell I* (sid. 13).

Vid utgången af år 1895 voro 128.125 mantal föremål för laga skifte och ansågos 211.250 mantal eller omkring 19 procent återstå att undergå sådant skifte.

Den tjenstgörande landtmäteripersonalen vid periodens slut utgjordes af 1 förste landtmätare, 7 kommissionslandtmätare, 3 vice kommissionslandtmätare, 4 medhjelpare och 2 elever.

Jagten bedrifves i detta län icke såsom egentlig näring, om än afkastningen af densamma ingalunda är oviktig. Dess föremål är, såsom förut, förnämligast hare, raphöns, morkulla, beckasin, orre, gräsand och åtskillig sjöfågel. Tillgången å hare har under perioden varit i allmänhet mindre betydande, å raphöns god, å skogs- och kärrfågel, hvilkas antal är stadt i fortfarande minskning, under medelmåttan. Af sjöfågeln åtnjuter ejdern skydd endast å Stora Karlsö, der dunfångst bedrifves. Svärtan anses vara i starkt aftagande. De inplanterade rådjuren hafva genom nådiga kungörelsen den 28 mars 1892 blifvit ytterligare fridlysta till den 1 september 1897; men ovisst anses vara, om något af dessa djur numera finnes här kvar.

Uti den 15 november 1895 afgifvet yttrande i frågan om införande af jagtskatt anförde Länsstyrelsen hufvudsakligen, att klagan öfver villebrådet aftagande genom hänsynslöst bedrifvande af jagt och rofjärsjagts försurmande, enligt Länsstyrelsens omdöme, icke kunde anses ega full tillämplighet i detta län, men att detta förhållande icke uteslöte behofvet af åtgärders vidtagande för en förbättrad jagtvård, i hvilket afseende Länssty-

relsen, som funne sig icke kunna biträda förslaget om införande af jagtskatt, framhöll behofvet af noggrannare iakttagande af föreskrifterna i gällande jagtstadga och en mera verksam tillsyn a desamma efterlefnad samt önskligheten af att tillfälle beredd till bildande af särskilda slutna jagtområden, för beredande af ordnad jagtvård, hvilket ansågs verksamast kunna uppnås derigenom, att bestämmelse derom skulle kunna åstadkommas genom beslut i kommunalstämma.

För utöfvande af jagtvård finnas här 2 föreningar, Gotlands skarpskytte- och jägaregille samt Jagtsällskapet i Visby, och har det förstnämnda af dessa haft sig anförtrödt att för ändamålet använda de belopp, som af länets landsting under perioden anvisats sasom skottpenningar för dödade rof- och skadedjur och hvilka utgjort årligen 1,000 kronor för utrotande af räf, örn, hök och kraka samt derjemte 300 kronor för hvardera af åren 1891—1894 för dödande af säl. Af dessa medel hafva utbetalts skottpenningar för följande antal djur:

	Räfvar.	Örnar.	Dufhökar.	Sparhökar.	Kräkor.	Sälar.
År 1891	170	25	171	266	3,083	95
• 1892	197	8	139	223	3,013	123
• 1893	102	13	121	167	4,000	85
• 1894	75	8	140	207	4,182	156
• 1895	88	5	140	176	4,083	—

För år 1895 hade Landstinget jemväl lemnat ett särskildt anslag å 100 kronor, hvarutaf utgått belöningar för omsorgsfull vard om raphöns under vintern och för angifvelser om jagt i förbjuden tid.

Fisket utgör fortfarande en för länet mycket viktig näring och afser nästan uteslutande hafsfiske, enär de här förekommande sötvattnen äro alltför små och obetydliga att utgöra tillhåll för fisk i någon myckenhet. Under ifrågakvarande femårsperiod har fortfarande varit anställd en fiskeritillsyningsman jemte tio vid

de viktigaste fiskeplatserna anställda biträden åt honom; och äro af Landstinget anslagna 750 kronor och har af statsmedel erhållits enahanda belopp årligen, hvaraf användas 1,000 kronor till aflöning och båtlega åt tillsyningsmannen och 500 kronor åt hans biträden. De fiskslag, hvilka äro föremål för fangst, utgöras af strömming, torsk, flundra (2 å 3 arter), lax (2 arter), al och fjällfisk (hufvudsakligen aborre, gädda och sik, men derjemte id, sarf och mört); men fångsten af strömming intager det ojemförligt förnämsta rummet.

Af ålder har hafsfisket bedrifvits mest sasom en binäring till jordbruket på det sätt, att den jordbrukande allmogen icke allenast i kustsocknarne, utan jemväl fran det inre af ön vissa tider af året idkat sådant fiske. Detta förhållande har dock under de senare årtiondena efter hand förändrats; och jemväl under sistförflutna femårsperiod har detta kunnat iakttagas. Sålunda uppgafs i senaste femårsberättelse, att på Gotland omkring 1,900 personer egnade sig at fisket, af hvilka mer än hälften utgjordes af jordbrukare, för hvilka fisket endast kunde blifva en binäring och tillfällig sysselsättning, samt att hafsfisket bedrefs vid 104 fisklägen. Af senare meddelanden framgar, att här för närvarande skola finnas omkring 100 fiskeplatser, af hvilka en icke ringa del gått så tillbaka, att de numera icke kunna kallas fisklägen, och att denna återgång till stor del beror på den omständigheten, att dervarande fiskare till största delen utgjorts af jordegare, hvilka funnit med sin fördel mera förenligt att egna sig åt jordbruket och sålunda öfvergifvit fisket. Äfven om å ena sidan en minskning i de fiskeidkandes antal må anses visa en återgång i näringen, så utgör det å andra sidan en fördel för denna, att densamma mer och mer bedrifves af sadana, som hafva fisket till yrke, hvaraf kan väntas mera kraft och insigt i näringens utöfning. Den förändring i fiskerinäringens utöfvande, som senare tider medfört, har i någon mån för hafsfiskets bestånd och utveckling påvisat nödvändigheten af förbättring af fiskehamnarne, så att detta fiske kan bedrifvas fran några till antalet färre, men skyddade fiskehamnar, i stället för, sasom nu, fran de talrika, vanligen å öppen kust belägna fiskelägena.

Tab. I.

Laga skiften i Gotlands län åren 1891—1895.

År.	Sökta skiftens antal.	A f s l u t a d e l a g a s k i f t e n .															Egiter i kronor.								
		An-tal.	Nuvarande skiftade mantal.	Qvarboende delegares skiftesantal.					Utllyttande delegares skiftesantal.					Hela antalet skiften.	S k i f t a d e h e k t a r .					Till bond- mätare och gode män.	Öfriga beräknade.				
				1.	2.	3.	4.	Summa.	1.	2.	3.	4.	Summa.		Åker.	Äng.	Od- lings- mark.	Afrös- nings- jord.	Impe- diment- ter.			Summa.			
1891	8	1	1750	9	3	3	—	15	—	—	—	—	—	—	24	117	20	77	119	—	333	2,080	111		
1892	2	3	18,000	101	41	24	23	189	5	7	3	4	19	301	924	436	494	3,251	24	5,109	31,967	14,632			
1893	11	6	27,500	135	81	40	18	274	37	20	7	5	69	607	1,961	652	1,084	4,358	51	8,109	50,816	63,485			
1894	5	6	18,250	98	45	36	18	197	6	9	7	3	25	425	1,398	641	610	4,280	68	6,997	35,829	36,137			
1895	4	11	30,875	133	57	42	38	270	36	11	8	5	60	627	1,724	582	1,057	4,323	38	8,324	45,726	25,663			
Summa	30	27	96,375	476	227	145	97	945	84	47	25	17	173	2,074	6,124	2,331	3,322	16,911	184	28,872	166,418	140,058			
												Tillkommer för åren 1891—1895 verkställda ändringar i förut afslutade laga skiften												17,633	2,020

1) Häraf 4,957 kr. år 1891, 7,908 kr. år 1892, 3,813 kr. år 1893 och 955 kr. år 1895. — 2) Häraf 767 kr. år 1891, 1,131 kr. år 1892 och 119 kr. år 1893.

Under sistförflutna femårsperiod har *laxfisket* särskildt varit föremål för omtanke. Sedan 1892 års riksdag beviljat anslag af 100,000 kronor till bildande af en fond för fiskerinäringens befrämjande, beslöt länets hushållningssällskap, efter det fiskeritillsyningsmannen uttalat den mening, att framför andra här idkade fisken laxfisket vore i behof af understöd och egde goda utsigter till utveckling äfvensom att sådant understöd borde afse anskaffande af fiskerimateriel och deribland i första rummet däckade farkoster, att hos Kungl. Maj:t anhålla om ett lån från denna fond af 10,000 kronor, att användas till låneunderstöd åt fiskare för anskaffande af vederbörligen godkända däckade farkoster af *Öresundsbatarnes modell med nödiga inventarier, högst 600 kronor till hvarje farkost*. Detta lån beviljades; och under åren 1893—1895 hafva till fiskare utlemnats tillsammans 7,000 kronor för inköp af 14 däckade båtar med tillbehör.

Med afseende å den stora skada, *sälen* åstadkommer för fisket, hade länets landsting för åren 1891—1894 anslagit 300 kronor ärligen till belöningar för sådana skadedjurs dödande. Sedan Landtbruksstyrelsen i skrifvelse den 4 mars 1895 förklarar sig anse åtgärder från det allmännas sida böra vidtagas för åstadkommande af skydd för fisket mot sälar och lemnat Hushållningssällskapet tillfälle att yttra sig om behovet inom orten af sådana åtgärders vidtagande och om det bidrag, som kunde af sällskapet eller Landstinget för ändamålet beredas, gjorde Hushållningssällskapet framställning hos Landstinget om anslag för år 1896 af 500 kronor till premier för dödande af säl, i hvilket syfte förslag jemväl framställes af Gotlands skarpskytte- och jägaregille; och Landstinget beviljade sådant anslag af 400 kronor, hvarjemte Landstinget beslöt hos Kungl. Maj:t göra anhållan om beviljande af statsmedel af motsvarande belopp för ändamålet.

För fiskets utfall och fångstens värde under ifrågasvarande femårsperiod redogöres i nedanstående *tabell J*.

I hvad mån fisket lemnat *tillgång till öns behof*, inhemtas af följande uppgift:

	Fisk, saltad och färsk.		Fisk, torr.	
	Utförsel.	Införsel.	Utförsel.	Införsel.
År 1891	Kg. 40,850	267,098	—	25,686
» 1892	» 52,382	543,882	—	27,502
» 1893	» 33,701	247,471	—	28,683
» 1894	» 13,877	50,832	—	26,631
» 1895	» 20,370	436,489	—	26,435

Den af fiskeritillsyningsmannen i länet konstruerade s. k. sankapparaten, afsedd till ledning för garnens sänkning vid fiske efter strömming, har fortfarande varit med fördel använd.

Såsom *föreningar* för ersättande af förlorad fiskeredskap hafva fortfarande verkat Sydöstra fiskeriföreningen och H. K. H. Prinsessan Eugenie's understödsförening för fiskare på Gotlands västkust; hvarjemte funnits H. K. H. Prinsessan Eugenie's pensionsanstalt för afidne fiskares på Gotlands västkust euker och barn. Antalet delegare i Sydöstra fiskeriföreningen har under alla år uppgått till 10, hvaraf 1 åren 1893 och 1895, men 2 öfriga år erhållit ersättning, med 26 kronor år 1891, 39 kronor år 1892, 12 kronor år 1893, 5 kronor år 1894 och 3 kronor år 1895. Föreningens tillgångar uppgingo år 1895 till 633 kr. 24 öre.

För de två senare inrättningarne, H. K. H. Prinsessan Eugenie's understödsförening och pensionsanstalt, äro följande upplysningar lemnade:

	Ingående behållning. Kronor.	Inkomster. Kronor.	Summa. Kronor.	Utgifter. Kronor.	Utgående behållning. Kronor.	Summa. Kronor.
<i>Understödsföreningen.</i>						
År 1891	1,779.33	60.14	1,839.47	64.88	1,774.59	1,839.47
» 1892	1,774.59	63.39	1,837.98	27.98	1,810. —	1,837.98
» 1893	1,810. —	66.54	1,876.54	16.90	1,859.64	1,876.54
» 1894	1,859.64	65.24	1,924.88	32.24	1,892.64	1,924.88
» 1895	1,892.64	65.27	1,957.91	57. —	1,900.91	1,957.91
<i>Pensionsanstalten.</i>						
År 1891	1,944.10	60.17	2,004.27	41.50	1,962.77	2,004.27
» 1892	1,962.77	59.63	2,022.40	48. —	1,974.40	2,022.40
» 1893	1,974.40	59.64	2,034.04	60. —	1,974.04	2,034.04
» 1894	1,974.04	59.60	2,033.64	60. —	1,973.64	2,033.64
» 1895	1,973.64	56.74	2,030.38	60. —	1,970.38	2,030.38

Under ifrågasvarande femårsperiod har endast ett mål afgjorts jemlikt fiskeristadgans 22 §; och utgjorde vid periodens utgång de stadganden i sådant afseende, som voro gällande, följande:

- 1864 mars 15, rörande Lillviks och Gansviks fiskevatten i Grötlingbo socken;
 1865 oktober 7, rörande Sjuströmmars och Bogeviks fiskevatten i Boge socken;
 1866 juli 30, rörande fiskelägena inom Närs, Burs, Rone, Eke och Grötlingbo socknar;
 1876 december 30, rörande Paviks fiskevatten i Vestergarns m. fl. socknar;

Tab. J.

Mängden och värdet af fisket i Gotlands län åren 1891—1895.

	Strömmingsfisket.		Torskfisket.		Laxfisket.		Flundrefisket.		Ålfisket.		Fjällfisket.		Summa värde. Kronor.
	Hektoliter.	Kronor.	Kilogram.	Kronor.	Kilogram.	Kronor.	Tjog.	Kronor.	Kilogram.	Kronor.	Kilogram.	Kronor.	
År 1891	17,000	212,500	485,000	38,800	25,000	37,500	10,000	5,000	3,500	3,800	36,000	14,400	312,000
» 1892	18,680	233,500	601,600	48,128	28,650	42,975	15,000	7,500	2,900	3,190	30,000	12,000	347,293
» 1893	16,000	200,000	460,000	36,800	21,000	31,500	25,000	12,500	2,100	2,310	30,000	12,000	295,110
» 1894	15,366	192,075	243,500	19,480	10,361	15,541.50	18,000	9,000	1,000	1,100	26,000	13,000	250,196.50
» 1895	12,000	150,000	373,200	29,856	15,350	23,025	17,520	8,760	2,640	2,904	50,000	25,000	239,545

- 1876 december 20, rörande Öja och Hamra socknars fiskevatten;
- 1877 april 21, rörande Sliteviks fiskevatten i Othems m. fl. socknar;
- 1878 november 26, med ändringar 1888 mars 26, rörande fiskevattnen vid Kylløy, Vallavik och Lergraf m. m. i Hellvi och Rute socknar;
- 1881 juli 22, rörande fiskevattnet vid Kyrkebinge grund i Gothems socken;
- 1885 november 14, rörande Närsäns och Österviks fiskevatten i Närs socken;
- 1888 mars 6, med tillägg 1889 december 20, rörande Valbyters och Bibos fiskelägen i Vestergarns och Gulsvärds fiskeläge i Tofta socken;
- 1888 mars 26, rörande Röstens fiskevatten i Rone socken;
- 1888 mars 26, rörande Östergarns och Gammelgarns socknars fiskevatten med ändringar 1890 augusti 14;
- 1893 april 29, rörande Gothemäns fiskevatten.

Något bergsbruk, afseende tillgodogörande af metallfyndigheter, förekommer icke på Gotland; men här befintliga berg tillgodogöras för tillverkning af kalk och cement samt brytning och bearbetning af kalksten och sandsten. *Kalktillverkning* bedrivs, utom i Visby, der den utöfvas i samband med *cementberedning*, hufvudsakligen i länets Norra härad, der större ugnar finnas i Othems, Lärbro, Fleringe och Hangvars socknar, och mindre sådana, till största delen med obetydlig afverkning, i flere andra socknar, men äfven inom Södra häradet, der en större kalkugn finnes, hvilken dock icke varit under senare åren använd, samt ett antal mindre inom 3 socknar med inskränkt tillverkning. Till bränsle användes hufvudsakligast ved. Utom för ortens behof har kalktillverkningen och kalkstensbrytningen lemnat till utförsel:

År	Kalk, oslääkt. Hl.	Kalk, slääkt. Hl.	Kalksten, oarbetad.	Kalksten, arbetad.	Pulveriserad kalk.
			Värde, kr.	Värde, kr.	Värde, kr.
År 1891	44,829	129,878	50,655	68,000	—
» 1892	34,928	138,818	9,119	72,755	8,268
» 1893	27,889	109,741	15,299	64,825	6,650
» 1894	34,256	94,220	9,695	86,200	7,914
» 1895	36,383	100,720	22,534	34,460	8,127

Vid jemförelse med nästföregående femårsperiod synes kalktillverkningen hafva nedgått; deremot har utförseln af arbetad och oarbetad kalksten ökat.

Cementfabriken vid Visby har under perioden ökat sin tillverkning, så att, utom hvad som åtgått för ortens behof, af cement utförts år 1891: 3,695,070 kg., år 1892: 7,493,354 kg., år 1893: 6,879,060 kg., år 1894: 7,978,314 kg. och år 1895: 8,851,865 kg. Endast under ett år har införsel af cement egt rum, nämligen år 1894, med 77,000 kg.

Sandsten, som brytes endast i sydligaste delen af länet och utskippas från Burgsvik och några enskilda lastageplatser, har, utom för ortens behof, bidragit till utförseln med följande värdebelopp, i kr.:

År	Blocksten.	Arbetad sten.	Oarbetad sten.	Slipsten.
År 1891	12,755	3,367	2,610	57,096
» 1892	3,000	2,290	1,430	64,634
» 1893	10,750	2,436	8,400	60,906
» 1894	6,000	4,625	2,400	59,627
» 1895	5,900	8,965	2,160	51,063

Af qvarnstenar hafva under åren 1893 och 1895 införts tillsammans 51 stycken.

Under perioden hafva 2 *stenhuggerier* funnits i Visby, hvilkas tillverkningsvärden anses hafva utgjort årligen omkring 70-å 80,000 kr., med undantag af år 1895, da detta värde betydligt nedgått.

Tvenne *tegelbruk* hafva fortfarande varit i gång för tillverkning af mur- och taktegel samt tegebror, men hvilken tillverkning icke varit af större omfång.

Af förut befintliga 2 *gjutrier* jemte mekaniska verkstäder, det ena i Visby och det andra å länets landsbygd, har det sistnämnda förflyttats till Visby, der vid femårsperiodens slut sålunda funnos 2 sådana inrättningar. Tillverkningarna vid desamma hafva betydligt ökat och uppgingo år 1895 till värde af tillsammans 94,000 kronor. Samma år sysselsatte dessa fabriker 70 arbetare.

För hufvudsakligen reparationsarbeten finnas här fortfarande 3 mindre skeppsvarf.

Brännvinstillverkning har under femårsperioden egt rum vid 1 bränneri i Klinte socken, der tillverkningen utgjort (beräknad till 50 procents styrka) år 1891: 289,641¹/₂ liter, år 1892: 192,476¹/₂, år 1893: 216,603¹/₂, år 1894: 230,924¹/₂ och år 1895: 291,918¹/₂ liter, eller sammanlagt 1,221,564¹/₂ liter.

Enligt tullkammarens i Visby redogörelse hafva under samma år af bränvin och sprit samt arrack m. fl. spritvaror införts tillsammans 567,452 och utförts 195,283 liter, hvadan ett införselöfverskott uppstår af 372,169 liter. Å nederlag funnos vid början af år 1891 upplagda 76,277¹/₂ och vid slutet af år 1895 201,294¹/₂ liter.

Om man, för att beräkna förbrukningen, från de tillverkade och införda beloppen drager det belopp, hvarmed å nederlag liggande bränvin vid periodens slut öfverstiger det vid dess början befintliga, och bortser från den obetydliga skillnad mellan behållningen af spritvaror å försäljningsställen och på enskild hand, som kan hafva förefunnits vid periodens början och slut, så skulle *förbrukningen* under ifrågavarande fem år utvisas af följande:

Tillverkningsbeloppet	1,221,564 ¹ / ₂ liter.
Öfverskjutande införsel	372,169 ¹ / ₂ »
Summa	1,593,733 ¹ / ₂ liter.
Afdrages för öfverskott å nederlag.	125,017 ¹ / ₂ »
Förbrukning	1,468,715 ¹ / ₂ liter.

Fördeladt efter folkmängden, utvisar detta en förbrukning i medeltal för år å person af 5¹/₂ liter. Under femårsperioden 1881—1885 beräknades förbrukningen utgöra något mer än 7 liter på person och under perioden 1886—1890 ej fullt 6 liter.

För den tillatna *brännvinsförsäljningen* och därför erlagda afgifter m. m. åren 1890—1895 lemnas redogörelse i *tabell K* (sid. 16).

Någon utskänkningsrätt på grund af burskap förekommer icke inom länet, men vid en gästgäfvaregård å landet, Burge i Levede socken, har utskänkning enligt äldre, ännu bibehållen rätt, under perioden utöfvats.

I Visby stad har under perioden all minuthandel med och utskänkning af bränvin innehaft af ett bolag som för egen räkning idkat minuthandel å ett ställe och utskänkning å två ställen samt med behörigt tillstånd utlemnadt en utskänkningsrättighet,

gällande helt år, och en sådan för sommarmånaderna. Rörande bolagets rörelse meddelas uppgifter i nedanstående *tabell L*.

Till försäljning af *denaturerad brännvin* är tillstånd lemnadt åt

	Visby.	Landsbygden.
År 1891	1	2
» 1892	2	1
» 1893	3	—
» 1894	2	—
» 1895	2	1

Tillverkning af *maldrycker* för försäljning har egt rum endast i Visby stad och hufvudsakligast vid 2 större bryggerier, der tillverkningen uppgifvits för år 1891 till 8,367 hl., år 1892 till 7,256 hl., år 1893 till 6,863 hl., år 1894 till 5,261 och år 1895 till 5,607 hl. Under perioden har ingen utförelse af maldrycker egt rum, men deremot införelse år 1891 af 12,601 liter, år 1892 af 7,461, år 1893 af 1,508, år 1894 af 75,089 och år 1895 af 47,475 liter. Om man fräser från husbehofstillverkningen, skulle, enligt förestående uppgifter, hvilka hufvudsakligast

afse s. k. bayerskt öl, på hvarje person komma en förbrukning af 14-s liter årligen.

Från år 1891 har i Visby varit i verksamhet en *maltfabrik* hvars tillverkning i myckenhet och värde varit följande:

År 1891	800,000 kg.	200,000 kronor.
» 1892	800,000 »	168,000 »
» 1893	900,000 »	180,000 »
» 1894	928,000 »	185,600 »
» 1895	659,130 »	131,820 »

Medgifna rättigheter till maldrycksutskänkning utgjorde år 1895 i Visby stad 8, af hvilka 3 omfattade jemväl vinutskänkning, och på länets landsbygd 13, deruti icke inbegripna gästgivaregårdar och skjutsstationer.

Handtverkerierna i länet afse hufvudsakligen ortens behof och hafva under perioden idkats i ungefär samma utsträckning som förut. I Visby stad, der handtverk af olika slag hufvudsakligen utöfvas, utgjorde deras idkare år 1895 ett antal af 122, med 131 anställda arbetare.

Tab. K.

Försäljningen af brännvin m. m. inom Gotlands län försäljningsåren 1890—95.

	Antal rättigheter.						Erlagda försäljningsafgifter.				Visby stads behållna andel af försäljningsafgifterna. Kronor.
	Till minuthandel.		Till utskänkning.				Af bolag.		Af andra innehafvare af rättigheter.	Summa kronor.	
	Inropade på auktion.	Öfverlättna åt bolag.	Ständiga:			Tillfälliga.	Betingade.	Vinstmedel och för upplättna rättigheter.			
			Inropade på auktion.	Öfverlättna åt bolag.	Med burskap eller privilegium.						
Året 1890—91, Visby stad	—	1	—	3	—	12	9,000	32,069-17	1,968-75	43,037-92	21,508 —
Landsbygden	6	—	—	—	1	—	—	—	4,771-50	4,771-50	—
» 1891—92, Visby stad	—	1	—	3	—	8	9,000	31,407-21	1,706-25	42,113-46	21,046-03
Landsbygden	5	—	—	—	1	—	—	—	2,686-50	2,686-50	—
» 1892—93, Visby stad	—	1	—	3	—	8	9,000	48,799-44	1,668-75	59,468-19	29,723-43
Landsbygden	5	—	—	—	1	—	—	—	2,161-50	2,161-50	—
» 1893—94, Visby stad	—	1	—	3	—	8	9,000	53,563-56	1,650 —	64,213-56	32,096-13
Landsbygden	4	—	1	—	1	—	—	—	2,169-60	2,169-60	—
» 1894—95, Visby stad	—	1	—	3	—	10	9,000	61,280-23	1,593-75	71,873-98	35,926-40
Landsbygden	4	—	1	—	1	—	—	—	2,169-60	2,169-60	—

Tab. L.

Visby spritvaruförsäljningsaktiebolags verksamhet försäljningsåren 1890—95.

Försäljningsåren.	Erlagd afgift. Kronor.	Försäljningsbelopp vid:			Försäljningens värde vid:			Behållen vinst till:					
		Utskänknigen. Liter.	Minuthandeln. Liter.	Summa. Liter.	Utskänknigen. Kronor.	Minuthandeln. Kronor.	Summa. Kronor.	Reservfonden. Kronor.	Visby stad. Kronor.	Landsfinget. Kronor.	Hushållningssällskapet. Kronor.	Statskontoret. Kronor.	Summa. Kronor.
1890—91	9,000	19,676	137,534	157,210	29,710-21	169,388-28	199,098-49	2,000	16,034-59	6,413-83	3,206-92	6,413-83	34,069-17
1891—92	9,000	17,847	133,455	151,302	27,060-83	170,440-06	197,500-89	2,000	15,703-61	6,281-44	3,140-72	6,281-44	33,407-21
1892—93	9,000	18,746	141,720	160,466	28,357-42	178,768-61	207,126-03	2,000	24,399-72	9,759-89	4,879-94	9,759-89	50,799-44
1893—94	9,000	19,721	146,887	166,608	29,774-71	186,296-96	216,071-67	2,000	24,856-78	9,942-71	4,971-36	9,942-71	51,713-56
1894—95	9,000	21,926	155,711	177,637	32,743-66	198,247-86	230,991-52	2,000	30,640-11	12,256-05	6,128-02	12,256-05	63,280-23

Husslöjden å länets landsbygd afser uteslutande ortens eget behof och utgöres hufvudsakligen, den manliga af tillverkning af hvarjehanda arbetsredskap och den qvinliga af tillverkning af väfnader, såsom vadmal, halfylletyg och bomullstyg, hvarjemte förfärdigande af fiskegarn och annan redskap för fiske utgör föremål för både mäns och kvinnors slöjd. Väfnadsslöjden synes fortfarande vara i aftagande; ty, likasom förut under de senaste femårsperioderna, har utförelsen från orten af vadmal, som derförinnan utgjort ett mycket beaktansvärdt föremål för sådan utförelse, under nu ifrågasvarande femårsperiod icke förekommit, jemte det vadmalets begagnande till kläder aftagit, men deremot införelsen för ortens behof af väfnader väsentligen tilltagit. Ett annat bevis för väfnadsslöjdens tillbakagång förefinnes ock uti den starkt tilltagande utförelsen af ull, under det att ullproduktionen icke väsentligen tilltagit. Förhållandet i nämnda afseenden framgår af följande redogörelse:

	Införda väfnader af			Utförd ull. Kg.
	bomull. Kg.	linne och jute. Kg.	ylle. Kg.	
År 1891	56,418	4,847	27,518	19,060
» 1892	68,684	9,384	37,187	21,805
» 1893	66,706	5,789	39,900	27,730
» 1894	74,928	14,665	40,768	27,678
» 1895	72,998	9,923	45,652	26,520

Medan införelsen af väfnader sålunda utgjorde åren 1891—1895 tillsammans 575,367 kg., eller i medeltal för år 115,073 kg., utgjorde densamma åren 1886—1890 tillsammans 371,079 kg., eller i medeltal för år 74,216 kg.; och då utförelsen af ull åren 1891—1895 steg till sammanlagdt 125,793 kg., eller i medeltal för år 25,159 kg., utgjorde densamma åren 1886—1890 45,549 kg., eller i medeltal 9,110 kg.

För husslöjdens befrämjande hafva länets landsting och hushållningssällskap fortfarande verkat. Under ifrågasvarande femårsperiod har den af Hushållningssällskapet ledda *slöjdskolan i Visby* varit i fortsatt verksamhet såsom en fortsättningskola och normalskola i slöjd för länet icke blott i pedagogiskt hänseende och i den grundläggande undervisningen på folkskolans ståndpunkt, utan jemväl i bibringande af praktisk slöjdskicklighet med hänsyn till sådan slöjd, som afser att fylla landtmannens vanliga behof. Undervisningen har omfattat träslöjd, smide, halm- och papparbete jemte bokbindning samt ritning, i hvilket sistnämnda ämne eleverna undervisats i lägre tekniska skolan i Visby. Under tvenne månader hvarje sommar har derjemte varit anordnad undervisningskurs för skollärare och andra, som önskat utbildta sig till slöjdlärare i folkskolor; och har för underlättande af tillfällena till begagnande af denna undervisning anslag varit af Landstinget lemnade till stipendier. Af Hushållningssällskapet har derjemte årligen anslagts medel för bekostande af slöjdröskskap, bestående af hyffelbänkar och verktyg af bästa slag samt modeller, till en kostnad af 125 kr. för hvarje uppsättning; och hafva under perioden årligen 4 sådana uppsättningar utlemnats åt folkskolor, hvilket befunnits vara ett af de kraftigaste medel för åstadkommande af nya slöjdskolor. Under åren 1891—1895 hafva tillsammans undervisats 52 elever för utbildning till slöjdlärare; och under samma tid har antalet slöjdskolor i förening

med folkskolor, hvilka uppburit understöd af statsmedel, ökats från 30 till 47.

Vid förenade folkhögskolan och landtmannaskolan har jemväl undervisning lemnats i smide och snickerislöjd, hvarjemte vid densamma varit anordnad en kurs för qvinliga lärjungar, afseende undervisning, bland annat, i väfpad, strykning och handarbeten.

För husslöjdens befrämjande hafva under perioden årligen funnits tillgängliga dels bidrag af statsmedel 1,000 kr., dels anslag af Landstinget 2,500 kr. jemte 360 kr. till stipendier åt slöjdlärareelever, dels anslag af Hushållningssällskapet till behof, å 500 till 800 kronor. Till lokal åt Hushållningssällskapets slöjdskola har Sällskapet D. B. W. i Visby fortfarande kostnadsfritt upplåtit ett sällskapet tillhörigt hus i staden.

Den lägre *tekniska skolan i Visby*, afsedd att åt ynglingar, företrädesvis sådana som redan inträdt i yrkena, meddela undervisning i kunskapsämnen, behöfliga och grundläggande för en rätt yrkesutöfning, har under perioden fortfarande varit i verksamhet; och komma längre fram några vidare upplysningar om denna skola att meddelas.

Fruentimmersamfundets i Visby slöjdskola för flickor har jemväl fortsatt sin gagnande verksamhet, om hvilken vidare meddelanden komma att lemnas å annat ställe.

Sjöfarten bedrifves hufvudsakligen för tillgodoseende af ortens behof i afseende på in- och utförelse; dock idkas äfven i någon mån med här hemmahörande fartyg fraktfart å allägsnare farvatten. Gotlands handelsflotta utgjordes år 1895 af 5 angfartyg, 6 skepp, 2 briggar, 44 skonortar och galeaser, 1 koff samt 30 slupar och jakter, eller 88 fartyg om tillsammans 7,933.57 ton, emot 86 fartyg om 7,732.22 ton år 1890, utvisande alltså en ökning under sista femårsperioden af 2 fartyg och 201.35 ton. Vid 1895 års utgång funnos i Visby sjömanshus rullor inskrifne 48 examinerade och 42 oexaminerade skeppare samt 730 sjömän; men sjöfart idkades dessutom af flere i länet hemmahörande, hvilka icke voro vid detta sjömanshus antecknade.

Sjöfartens omfattning år 1895 utvisas af följande uppgifter:

	Från utrikes ort ankomna fartyg.		Till utrikes ort utklarede fartyg.	
	Från utrikes ort ankomna fartyg.	Till utrikes ort utklarede fartyg.	Från inrikes ort ankomna fartyg.	Till inrikes ort afgångna fartyg.
Visby	98	66	170	565
Vestergarn	3	6	12	9
Klintehamn	39	45	97	90
Burgsvik	16	20	95	92
Ronehamn	13	11	45	43
Ljugarna	10	10	38	38
Katthamnarsvik	3	4	17	13
Slite	40	40	98	95
Kylley	5	21	36	19
Färösund	2	5	98	96
Kappelshamn	8	6	105	106

Uppbörden vid Visby tullkammare och underlydande tullplatser, utgörande hufvudsakligen tull, lastpenningar samt fyr- och väkmedel, har år 1891 utgjort 46,962 kr. 58 öre, år 1892: 46,709 kr. 86 öre, år 1893: 39,814 kr. 9 öre, år 1894: 53,969 kr. 45 öre och år 1895: 36,584 kr. 49 öre.

4. Kommunikationsanstalter och varubyten.

A) **Landtkommunikationer.** Den enda jernvägen inom länet var vid femårsperiodens slut den af Gotlands jernvägsaktiebolag anlagda, år 1878 för allmän trafik upplätta jernvägen emellan Visby och Hemse med 3 fots spårvidd och, inberäknad hamnbanan i Visby, af 57 kilometers längd. Anläggningskostnaden för denna jernväg med rullande materiel uppgick till 1,175,716 kr. 67 öre, och medel till denna kostnad anskaffades genom aktie-teckning af Visby stad med 500,000 kr., af åtskilliga landskommuner med 71,000 kr. och af enskilda personer med 86,400 kr. samt genom lån af statsmedel 500,000 kr. och lån å annat håll mot borgen af Visby stad 30,000 kronor. Under ifråga-varande femårsperiod har, jemte det åtskilliga underhållsarbeten vid jernvägen utförts, densamma utvidgats med en bibana från Roma station till den derinvid belägna sockerfabriken, hvarjemte rullande materielen mäst väsentligen ökas för tillgodoseende af den större trafik å jernvägen, som af sagda fabrik förorsakats. Genom den ökade inkomst, som af denna trafik tillförts jernvägen, synes grundad förhoppning förefinnas, att jernvägen, som förut icke förmått med sina inkomster gälda räntor och afbetalningar å anläggningskapitalet, snart nog skall komma i tillfälle att betala sina skulder och derutöfver lemna aktieegarne utdelning.

Vid periodens slut utgjorde värdet af jernvägen med rullande materiel 1,303,654 kr. 19 öre. Till upplysning om rörelsen meddelas i motstående *tabell M* ett utdrag af uppgifterna om trafiken.

Rörande *allmänna vägar och skjutsanstalter* i länet återopas bilagda *tabell 2*.

Såsom af denna tabell inhemtas, funnos i länet 30 skjutsanstalter, deraf 20 gästgifvaregårdar och 10 skjutsstationer, och var vid 27 af dessa skjutsningsskyldigheten öfvertagen på entreprenad. Såsom bidrag till entreprenaderna utbetaltes för hvarje af åren 1891—1894 3,600 kr. och för 1895 3,170 kr., hälften af statsmedel och hälften af landstingsmedel. Åren 1891—1894 utgjorde dessa entreprenadbidrag vid 1 skjutsanstalt (i Visby stad) 600 kr. årligen, vid 3: 180 kr.; vid 2: 150 kr.; vid 2: 140 kr.; vid 18: 100 kr.; vid 1: 40 kr.; vid 1: 35 kr. och vid 1: 5 kr., allt årligen; samt år 1895 vid 1: 540 kr., vid 2: 180 kr., vid 2: 150 kr., vid 2: 140 kr., vid 14: 100 kr., vid 5: 50 kr. och vid 1: 40 kronor årligen. Till lättnad för väghållningsbesväret, jemlikt 60 § i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet, har år 1895, det första då sådan utgift här förekommit, af statsmedel utbetalts 7,040 kr. 38 öre.

Efter det nämnda *lag angående väghållningsbesväret* den 23 oktober 1891 utfärdats, har tillämpning af densamma inom länet sålunda egt rum, att, sedan bestämmelse meddelats derom, att hvarterdera af länets tvenne härader skulle utgöra särskildt väghållningsdistrikt, uppskattning särskildt för hvarje väghållare af årliga kostnader för underhållet den tid mark är bar af allmän väg blifvit år 1893 af särskild nämnd verkställd; utslag den 12 april 1894 af Länsstyrelsen meddelats angående ändring eller nyanläggning af allmänna vägar i begge väghållningsdistrikten, samt den 3 september 1894 likaledes utslag gifvits rörande ploglagsindelning i begge väghållningsdistrikten, hvilket senare utslags

bestämmelser likväl icke kunnat före 1895 års utgång vinna tillämpning i anledning af oafgjorda besvär öfver utslaget; och har därför ej heller någon uttaxering af ersättning för snöskottningsbesväret kommit i fråga. Under år 1895 är ny vägdelen sökt i det ena väghållningsdistriktet.

En *färjeinrättning* finnes i länet för uppehållande af förbindelsen mellan Fårö och motliggande stranden af Bunge socken; och har till dess uppehållande varit anvisadt af statsmedel ett årligt anslag af 150 kronor, hvarjemte af trafikerande erläggas afgifter enligt särskild taxa.

År 1895 funnos på Gotland 2 *postkontor* och 36 poststationer. Regelbunden postutvexling egde rum minst 2 gånger i veckan vid samtliga postanstalter; 3 gånger vid Eskelhems, Hablingbo, Katthammarsviks, Kräklingbo, Ljugarns, Nars, Otthems, Rute, Sanda, Stenkumla, Vamlingbo och Vestergarns poststationer; 4 gånger vid Burgsviks, Duss, Fårösunds, Hafdhems, Lärbro, Ronehamns och Tingstade; 5 gånger vid Slite och 6 gån-

Tab. M. Trafiken å Gotlands jernväg åren 1891—1895.

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Resandes autal	29,480	29,728	32,460	43,853	40,080
Brännstof . . . . . kg.	579,550	947,080	203,700	19,800	1,400
Bränvin, vin, öl, m. m. >	197,565	183,927	186,740	333,020	195,228
Effekter för jernvägen >	231,249	322,170	422,967	525,447	1,305,621
Gödningsämnen . . . >	487,820	641,240	665,912	1,092,261	1,360,317
Hvitbetor . . . . . >	—	—	—	11,224,587	19,211,730
Hvitbetmassa . . . . >	—	—	—	2,106,667	4,243,405
Jern och stål m. m. >	208,544	236,360	244,265	1,576,988	263,020
Kalk, kalksten, grus, tegel . . . . . >	1,226,917	858,145	6,602,012	10,938,770	1,995,658
Ladugårdsprodukter, mjölk, kött m. m. >	699,645	736,706	824,989	830,607	902,282
Manufakturvaror . . . >	51,175	35,923	22,717	33,023	33,745
Melass . . . . . >	—	—	—	—	299,784
Råsocker . . . . . >	—	—	—	1,420,590	2,193,680
Salt . . . . . >	137,044	161,260	148,702	159,184	112,380
Sill och andra fisksorter >	160,173	184,134	251,133	187,272	223,430
Spanmål, mjöl, rotfrukter . . . . . >	3,387,890	4,682,271	2,588,587	4,766,018	4,233,103
Specerier . . . . . >	94,925	81,555	192,307	249,125	219,507
Stenkol och koks . . . >	—	50,800	—	3,237,625	3,853,153
Tomkärn . . . . . >	167,084	144,243	168,081	322,943	266,523
Ved . . . . . >	2,318,063	2,258,521	1,630,410	925,111	1,773,032
Öfriga skogseffekter . . >	4,664,141	3,567,805	3,622,738	5,907,237	3,754,454
Träkol . . . . . >	—	—	—	—	6,515
Annat gods af diverse slag . . . . . >	989,576	932,574	622,172	860,949	824,870
Trafikinkomster . . . kr.	85,349	91,600	98,562	160,364	152,351
Utgifter . . . . . >	86,995	70,376	70,539	83,719	96,278
Brist (—) eller behållning (+) . . . . . >	— 1,646	+ 21,224	+ 28,023	+ 76,645	+ 56,073

ger vid Klintehamns poststation, samt dagligen å jernvägslinien Visby—Hemse med mellanliggande stationer. Postförbindelsen med orter utom Gotland har ombesörjts sommartiden med 5 ångbåtar, tillhöriga Ångfartygsaktiebolaget Gotland, och vintertiden med 2 af dessa ångbåtar. Af Postverket understödd diligensfart har egt rum å linien Visby—Fårösund och Visby—Klintehamn 2 gånger och Roma—Kathammarsvik, Etelhem—Ljugarn och Visby—Slite 3 gånger i veckan. Derjemte har utan sådant understöd diligensfart egt rum en gång i veckan mellan Visby och Klintehamn.

Landtbrefbäring har egt rum emellan:

Barlingbo—Endre,	Roma—Vall—Roma,
Barlingbo—Hörsne,	Rute—Fleringe,
Bjerges—Guldrupe,	Sanda—Mästerby,
Burgsvik—Hamra,	Stenkyrka—Martebo,
Duss—Fole,	Stånga—När,
Gothem—Norrlanda,	Visby—Follingbo,
Kappelshamn—Hangvar,	Hablingbo—Sproge,
Kappelshamn—Hall,	Hafdhem—Eke,
Kräklingbo—Ala,	Hafdhem—Näs,
Ljugarn—Årdre,	Hemse—Lojsta,
Lärbro—Helvi,	Vamlingbo—Suunde.

År 1895 funnos i länet 2 telegrafstationer, i Visby och Slite, för hvilka lokaler hållits af kommunerna, hvarjemte för den senare garantiförbindelse för viss inkomst lemnats af enskilda personer.

Gotländska telefontätet, som år 1890 med centralstation i Visby hade 162 dit indragna ledningar samt 243 apparater, med en sammanlagd längd af ledningar af 712 kilometer, har under nu ifrågasvarande femårsperiod ytterligare utvidgats, så att vid 1895 års utgång ledningarnes antal utgjorde 206 med 13 biledningar, apparaternas antal ökats till 314 och ledningarnes längd till 982 kilometer. Statens telegrafstation i Visby står i telefonförbindelse med Klintehamn, Burgsvik och Ronehamn. Emellan statens telegrafstation i Slite och Storugns i Lärbro förefinnes jemväl telefonförbindelse. Få äro de socknar inom länet, hvilka numera icke äro indragna i telefontätet. Den af abon-

menterna erlagda årsafgiften till telefonföreningen har utgjort 20 kronor.

B) *Sjökommunikationer.* Under ifrågasvarande femårsperiod har *regelbunden ångbåtsförbindelse* för befordran af post, passagerare och fraktgods mellan Gotland och orter i det öfriga riket egt rum dels medelst Ångfartygsaktiebolaget Gotland tillhöriga 5 ångbåtar, dels med ett annat bolag tillhöriga 2 ångfartyg, hvilka anlöpt Visby under fart mellan Stockholm och Stettin. Förutnämnde 5 ångbåtar hafva underhållit regelbunden förbindelse mellan Visby och flere landthamnar på Gotland samt Stockholm, Norrköping, Kalmar och Borgholm. Den reguliera vintertrafiken, från 15 november ena året till 15 april det påföljande, har uppehållits med tvenne af Ångfartygsaktiebolaget Gotlands ångbåtar genom 2 resor i veckan mellan Visby och Stockholm och 2 mellan Visby och Vestervik, i stället för hvilken sistnämnda stad Norrköping likväl under det sista året blifvit bestämd såsom slutstation för den första månaden af vinterpostföringstiden. Endast en gång under perioden har denna förbindelse till följd af ishinder varit under längre tid afbruten, nämligen år 1893, då under februari och mars månader sådant afbrott inträffat under omkring fem veckors tid.

Rörande *Visby hamn* meddelas följande uppgifter om hamnens inkomster samt utgifter för hamnarbeten under ifrågasvarande femårsperiod:

År.	Afgifter för prämar, flottar m. m. Kronor.	Hamnafgifter för		Summa inkomster. Kronor.	Utgifter för hamnarbeten m. m. Kronor.
		fartyg. Kronor.	varor. Kronor.		
1891	146 —	14,132.92	31,338.80	45,617.72	21,504.12
1892	211.75	10,479.38	31,231.77	41,922.90	35,285.59
1893	202 —	10,951.37	31,610.88	42,764.25	42,143.61
1894	339.50	12,353.78	42,476.07	55,169.35	48,583.48
1895	289.60	11,326.84	41,768.29	53,384.73	37,027.25
Summa	1,188.85	59,244.29	178,425.81	238,858.95	184,544.05

Tab. N.

Sammandrag öfver de vid allmänna landthamnarne på Gotland inrlutna hamnafgifter åren 1891—1895.

	År 1891.			År 1892.			År 1893.			År 1894.			År 1895.			Samtliga år.		
	För fartyg.	För varor.	Summa. Kronor.	För fartyg.	För varor.	Summa. Kronor.	För fartyg.	För varor.	Summa. Kronor.	För fartyg.	För varor.	Summa. Kronor.	För fartyg.	För varor.	Summa. Kronor.	För fartyg.	För varor.	Summa. Kronor.
Kappelshamn	557.67	595.04	1,152.71	660.41	789.86	1,450.27	667.10	713.67	1,380.77	589.32	808.78	1,398.10	607.32	834.04	1,441.36	3,081.82	3,741.39	6,823.21
Fårösund	166.90	435.24	602.14	161.54	521.57	683.11	161.12	611.55	772.67	227.15	523.09	750.24	203.65	660.85	864.50	920.36	2,752.30	3,672.66
Kylley	18.35	—	18.35	16.49	1.50	17.99	79.67	18.30	97.97	151.84	52.46	204.30	200.04	46.67	246.71	466.39	118.93	585.32
Slite	1,385.60	1,493.99	2,879.59	1,363.77	1,669.55	3,033.32	1,271.33	1,717.35	2,988.68	1,417.46	2,406.96	3,824.42	1,589.16	3,126.70	4,715.86	7,027.32	10,414.55	17,441.87
Kathammarsvik	81.99	31.13	113.12	186.21	111.04	297.25	209.48	172.43	381.91	169.50	225.57	395.07	161.29	233.31	394.60	811.47	773.68	1,585.15
Ljugarn	172.85	150.74	323.59	199.57	250.22	449.79	206.37	606.62	812.99	293.77	926.96	1,220.73	315.24	972.58	1,287.82	1,187.80	2,307.12	4,094.92
Ronehamn	416.62	2,096.77	2,513.39	366.40	2,256.17	2,622.57	326.21	2,144.55	2,470.76	371.10	2,120.89	2,491.99	300.91	2,084.31	2,385.25	1,781.21	10,702.72	12,483.93
Burgsvik	413.45	1,242.84	1,656.29	422.14	1,534.91	1,957.05	395.66	1,370.51	1,766.17	491.17	1,529.67	2,020.84	414.23	1,657.09	1,909.32	2,166.65	7,143.02	9,309.67
Klintehamn	809.10	2,634.48	3,443.58	815.70	3,223.91	4,039.61	721.45	2,572.36	3,293.81	812.04	3,015.12	3,827.16	832.01	2,946.37	3,778.38	3,990.30	11,332.24	18,382.54
Vestergarn	133.48	262.11	395.59	154.68	297.46	452.14	93.07	187.95	281.02	129.97	206.04	336.01	113.87	179.74	293.61	625.07	1,133.30	1,758.37
Summa	4,156.01	8,942.34	13,098.35	4,346.91	10,656.19	15,003.10	4,131.46	10,115.29	14,246.75	4,633.32	11,815.54	16,468.86	4,770.72	12,549.69	17,320.41	22,058.32	51,079.05	76,137.17

Hamnarbetena hafva hufvudsakligen afsett vågbrytarens underhåll och förstärkning, muddring samt ombyggnad och underhåll af kajer. För bogsering af fartyg och af prämar för underlättande af muddringsarbetet är för hamnens räkning inköpt en mindre bogserångare.

Hamnkassans vid utgången af år 1895 återstående skuld för upptagna lån var 228,106 kr. 50 öre.

Såsom *tolagsersättning* har Visby stad uppburit:

År 1891	2,409 20 kr.
» 1892	1,814 99 »
» 1893	2,013 13 »
» 1894	1,520 02 »
» 1895	2,328 91 »

De allmänna *landthamnarne* på Gotland äro fortfarande 10, nämligen Kappelshamn, Färösund, Kyllay, Slite, Katthammarsvik, Ljugarn, Ronehamn, Burgsvik, Klintehamn och Vestergarn, hvilka förvaltas enligt bestämmelser i kungl. brefvet den 22 oktober 1875. Dessa landthamnar, till hvilka, likasom till Visby hamn, afgifter af trafiken utgå enligt af Kungl. Majt fastställd taxa, ega dels särskilda kassor, dels en gemensam reservfond, afsedd att användas, då någon väsentlig skada genom olycks-händelse träffar någon hamn äfvensom till gemensamma behof och förvaltningskostnader, hvilken reservfond vid 1895 års slut hade en behållning af 47,296 kr. 76 öre.

De särskilda landthamnarnes ekonomiska ställning vid samma tid var följande:

	Tillgång. Kronor.	Skuld. Kronor.
Kappelshamn	1,298 65	1,396 31
Färösund	10,017 82	—
Kyllay	276 54	419 07
Slite	23,097 86	4,626 34
Katthammarsvik	1,888 —	—
Ljugarn	2,504 74	—
Ronehamn	749 79	6,889 58
Burgsvik	8,048 31	6,981 40
Klintehamn	18,089 19	9,908 31
Vestergarn	2,912 90	—

Derförutom egde Rone kommun för brobyggnaden en skuld till Handels- och sjöfartsfonden af 19,244 kr. 30 öre, hvilken skuld skall, enligt kungl. brefven den 12 juni 1874 och 30 juli 1875, af hamnens inkomster, i den mån dessa dertill lemna tillgång, återgäldas.

De arbeten, som under perioden vid landthamnarne utförts, hafva afsett hufvudsakligen bryggors underhåll och muddring. Då uppgrundning i de flesta hamnarne mer och mer förmärktes, och derigenom en mera verksam muddring, än som förut kunnat ske, nödvändiggjordes, inköptes genom den gemensamma reservfonden år 1893 ett ängmudderverk med nödiga afföringsprämar för en kostnad af omkring 15,000 kronor; och hafva med detta mudderverk arbeten utförts i Slite, Kappelshamn och Klintehamn.

De *inflytna hamnafgifterna* äro upptagna i *tabell N* (se föregående sida).

De vid landthamnarne bestridda *utgifter* till brobyggnader, muddringsarbeten, räntor å upptagna lån, packhushyra, hamnmästarearfvoden och uppboordsprovisioner (oberäknadt de från den gemensamma reservfonden utgångna förvaltningskostnader m. m.) hafva under perioden uppgått till 55,122 kr. 75 öre. Närmare uppgifter härom lemnas i *tabell O*.

Utom de allmänna landthamnarne finnas inom länet flere enskilda hamnar och lastageplatser, från hvilka sjöfart idkas.

Rörande *lots- och fyrväsendet* hafva under innevarande fem-årsperiod följande arbeten blifvit utförda, nämligen: år 1891 Färö blänkfyr blifvit ändrad från spegelapparat till linsapparat af första ordningen samt Halshuks fasta fyr på Gotlands N.V. kust nybygd med fast rödt och hvitt sken från linsapparat af femte ordningen; år 1892 Visby klippfyr ombygd och skenet förändrad till hvitt klippsken från linsapparat af sjuende ordningen; år 1894 Färösunds klippfyr nybygd vid södra inloppet med hvitt och rödt klippsken från linsapparat af femte ordningen, samt grundet Breterna N.O. från Östergarnsholm försedd med en större klockboj af jern.

Vid 1895 års slut funnos 13 lotsplatser, nämligen vid Visby, Färösunds norra gatt, Färösunds södra gatt, Kyllay, Slite, Här-vik, Ljugarn, Ronehamn, Grötlingbo udde, Stockvik, Burgsvik, Klinte och Vestergarn, samt 17 fyrplatser, nämligen Gotska Sandöns norra, Gotska Sandöns sydöstra, Färö, Östergarn, När, Faludden, Hoborg, Burgsvik, Stora Karlsö, Skansudde, Stenkyrkahuk, Hallshuk, Färösund, Enholmen, Ljugarn, Valar och Utholmen; vidare 19 fyrar, oberäknadt Visby fyr, och 3 lif-räddningsstationer, nämligen vid Visby, Ekeshogs rum å Färö samt Faludden i Öja socken. Vid samma tid funnos der an-stälde 32 man lotspersonal, 34 man fyrpersonal och 32 man lif-räddningspersonal. Af strandade fartyg förekommo:

År 1891	11,	hvaraf	6	bergades	och	5	förolyckades,
» 1892	6,	»	5	»	»	1	»
» 1893	17,	»	12	»	»	5	»
» 1894	13,	»	9	»	»	4	»
» 1895	15,	»	11	»	»	4	»

och har under dessa strandningar intet människolif gått förloradt.

C) **Handel och sjöfart.** Till det, som i afseende härå blifvit i denna berättelse förut anfördt, finnes intet vidare att tillägga, än att, i stället för förut brukliga marknader, s. k. *torgdagar*, enligt Konungens Befallningshafvandes medgifvande, hållas å 9 platser, nämligen invid Visby 2 gånger årligen, i Hemse och i Slite 1 gång i månaden, i Kräklingbo 2 gånger och i Klintehamn 3 gånger samt i Stånga, Lärbro, Grötlingbo och Vallstena 1 gång årligen; och får vid dessa tillfällen, enligt gifna stadganden, handel icke idkas med annat än kreatur samt alster af länets jordbruk, ladugårdsskötsel, handverk och husslöjd.

Tab. O. Landthamnarnes å Gotland utgifter åren 1891—1895.

	År 1891.	År 1892.	År 1893.	År 1894.	År 1895.	Summa.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Kappelshamn	581 94	1,377 —	651 46	4,787 35	4,522 64	11,920 39
Färösund	367 99	276 19	208 47	387 75	284 38	1,524 78
Kyllay	111 64	94 84	195 71	115 23	186 17	703 59
Slite	1,476 33	1,014 55	4,769 81	3,576 23	1,001 70	11,838 62
Katthammarsvik	335 55	149 05	158 57	570 45	261 75	1,475 37
Ljugarn	1,132 10	163 01	1,494 94	413 61	246 93	3,750 59
Ronehamn	1,273 68	1,282 51	899 89	1,641 40	1,279 46	6,376 94
Burgsvik	1,431 54	819 19	847 43	1,032 83	890 78	5,021 77
Klintehamn	1,131 68	1,867 94	1,578 52	1,075 82	5,389 36	11,043 32
Vestergarn	428 76	130 28	250 15	372 83	285 36	1,467 38
Summa	8,571 21	7,174 56	11,054 95	13,973 50	14,348 53	55,122 75

5. Kameralförhållanden.

Vid **tabellen 3** anmärkes följande:

A) Kronoegendomar:

a) Kungs- och kungsladugårdar samt säterier. Sedan Visborgs kungsladugård, på sätt här förut i berättelsen omförmäles, blifvit delad och större delen af lotten n:r 1 af densamma, eller $1\frac{1}{16}$ mantal, från Södra fögderiet till Visby stad öfverflyttad, upptager jordeboken numera under denna rubrik endast återstående delen af lotten n:r 1, eller lägenheten Hunnelundstorp om $\frac{9}{32}$ mantal, och lotten n:r 2 om $1\frac{1}{32}$ mantal, af hvilka Hunnelundstorp är taxerad till 5,000 och lotten n:r 2 till 25,000 kronor.

b) Boställen: lägenheter. Från de i förra femårsberättelsen omförmälda 4 lägenheterna har afgått den landskamreraren på lön förr anslagna »Nybergiska betningen n:r 1», som på grund af kungl. brefvet den 2 februari 1894 utslutits ur jordeboken för Norra fögderiet, för att i alla hänseenden förenas med Visby stad.

c) Hemman. Från de i förra berättelsen upptagna 13 hemman om tillhoppa $12\frac{55}{102}$ mantal afgå f. d. häradskrifvarebostället $\frac{1}{2}$ mantal Lilla Rombs i Martebo, f. d. länsmansbostället $\frac{5}{8}$ mantal Busarfve i Othem och f. d. häradskrifvarebostället $\frac{1}{2}$ mantal Rangsarfve i Alskog, hvilka hemman blifvit försälda, det förstnämnda år 1893 och de båda öfriga år 1895, samt numera upptagas under frälsetitel.

d) Jordlägenheter. Sådana finnas till ett antal af 14, under det att förra femårsberättelsen upptog 29, beroende detta, dels derpå att lägenheten Slottsbetningen n:r 1 enligt nådiga brefvet den 2 februari 1894 öfverförts från Södra fögderiet till Visby stad, och dels derpå att följande 14 indragna hospitalslägenheter försålts och numera upptagas under frälsetitel, nämligen Tre mark ley jord i Roma socken, Betningen i Lummelunda socken samt Lars Larssons hage, Lars Larssons äng, Hollstensäng, Älgården, Starrarne, Starrängen, Tvåmansslätten n:r 1, Mellanstycket, Köksstycket, Hagstycket, Tvåmansslätten n:r 2 och Spitteläng, alla inom Follingbo socken.

f) Verk och inrättningar. Under denna rubrik upptog förra berättelsen endast »Slottsåkeren n:r 1 en kalkugn», men denna har numera, på grund af kungl. brefvet den 2 februari 1894, utslutits ur Norra fögderiets jordebok för att i alla hänseenden förenas med Visby stad.

B) Skatteegendomar: I fråga om dessa har någon förändring icke inträffat under femårsperioden.

C) Frälseegendomar:

d) Hemman. Utom de två, $\frac{1}{4}$ mantal Luxe i Burs och $\frac{1}{4}$ mantal Linhatte i Silte, hvilka finnas i förra femårsberättelsen omförmälda, hafva under perioden tillkommit de här ofvan nämnda, till frälse försälda $\frac{1}{2}$

mantal Lilla Rombs i Martebo, $\frac{5}{8}$ mantal Busarfve i Othem och $\frac{1}{2}$ mantal Rangsarfve i Alskog.

e) Jordlägenheter. Till de i nästföregående femårsberättelse uppräknade 8 lägenheter hafva nu kommit ytterligare 15, nämligen dels de här ofvan nämnda, af kronan försälda lägenheterna Tre mark ley jord, Betningen, Lars Larssons hage, Lars Larssons äng, Hollstensäng, Älgården, Starrarne, Starrängen, Tvåmansslätten n:r 1, Mellanstycket, Köksstycket, Hagstycket, Tvåmansslätten n:r 2 och Spitteläng, af hvilka de 12 sistnämnda numera äro i jordeboken upptagna sasom en fräselägenhet under benämning »Två egolotter jemte Lars Larssons hage», dels ock följande 12 afsondrade jordlägenheter, nämligen:

1. »Tänglings myr n:r 1» i Stanga socken, om 1¹/₂ hektar, afsondrad från $\frac{1}{2}$ mantal Olvalls;
2. »Tänglings myr n:r 1» i Etelhems socken, om 5¹/₂ hektar, afsondrad från $\frac{1}{4}$ mantal Edlhemns annex;
3. »Tänglings myr n:r 2» i sistnämnda socken, om 3¹/₂ hektar, afsondrad från $\frac{1}{8}$ mantal Hageby;
4. »Tänglings myr n:r 3» i samma socken, om 0¹/₂ hektar, afsondrad från $\frac{3}{4}$ mantal Sigvalda;
5. »Tänglings myr n:r 4» i samma socken, om 0¹/₂ hektar, afsondrad från 1 mantal Uglöser;
6. »Lokrime utgård n:r 1», om 136¹/₁₀₀ hektar, i Lokrime socken;
7. »Vestkände utgård n:r 1», om 70¹/₁₀₀ hektar, i Vestkände socken;
8. »Bro utgård n:r 1», om 45¹/₁₀₀ hektar, i Bro socken;
9. »Martebo utgård n:r 1», om 663¹/₁₀₀ hektar, i Martebo socken;
10. »Lummelunda utgård n:r 1», om 124¹/₁₀₀ hektar, i Lummelunda socken;
11. »Stenkyrka utgård n:r 1», om 57¹/₁₀₀ hektar, i Stenkyrka socken;
12. »Tingstade utgård n:r 1», om 82¹/₁₀₀ hektar, i Tingstade socken;

hafvande dessa tolf lägenheter, till följd deraf att stamhemmanens egare vägrat deltaga i utdikning, hvad angår de 5 förstnämnda lägenheterna af Tänglings myr och beträffande de öfriga af Martebo myr, utbrutits och tilldelats vederbörande utdikningsbolag samt till följd deraf författningsenligt blifvit lika med jord af yppersta frälsenatur.

f) Fiskerier. Endast 1 sådant finnes inom länet, nämligen Skälsjö f. d. kronofiske.

Inom *Visby stads område* finnas förutom de i tabellen uppräknade lägenheter jemväl följande i jordeboken för staden upptagna egendomar, nämligen:

A) Kronoegendomar. 1) Under allmän disposition:

a) Kungs- och kungsladugårdar samt säterier. $1\frac{1}{16}$ mantal af lotten n:r 1 af Visborgs kungsladugård, som, på sätt här förut är omförmäldt, på grund af kungl. brefvet den 2 februari 1894 öfverförts från Södra fögderiet till Visby stad; varande taxeringsvärdet deraf 30,000 kronor;

b) Boställen: lägenheter. Dessa utgöras fortfarande af 3 jordlägenheter, taxerade till 2,900 kronor och an-

slagna på lön åt hospitalssysslomannen. Den ena af de förutvarande lägenheterna, benämnd Grafvarne, har under perioden, på grund af kungl. brefvet den 20 maj 1877, blifvit Visby stad tillbytt emot annan, staden tillhörig, mark;

- d) Jordlägenheter. 48 stycken, taxerade till 128,000 kronor, alla fria från bevilning. Enligt förra berättelsen funnos 47 indragna hospitalslägenheter. Derifrån afgår nu nr 55 Lylof Smitts åker, som blifvit till frälse försäld, samt tillkomma lägenheterna nr 1 Nybergska betningen och nr 1 Slottsbetningen (upp-låten till tomt för länsfängelset), hvilka sistnämnda två lägenheter blifvit på grund af kungl. brefvet den 2 februari 1894 till Visby stad öfverförda, den förra från Norra fögderiet och den senare från Södra fögderiet;

- f) Verk och inrättningar. Af sådana finnes endast 1, nämligen »Slottsåker» nr 1 en kalkugn, som på grund af nyssnämnda nådiga bref öfverförts från Norra fögderiet till Visby stad.

C) Frälseegendomar.

- e) Jordlägenheter. 6 stycken, taxerade till 10,100 kronor. Den förra femårsberättelsen upptog endast 3 sådana, men dertill komma nu ytterligare 3, nämligen f. d. hospitalslägenheten nr 55 Lylof Smitts åker, som af kronan försåls till frälse, samt lägenheterna Korsbetningen och »en åkerlycka», hvilka begge lägenheter, som förr varit landshöfdingen i länet å lön anslagna, icke tillföre varit i jordeboken upptagna, samt under perioden blifvit af kronan försålda.

6. Politi.

Undervisningsväsendet. I afseende å folkundervisningen har Visby stift varit deladt i 2 folkskoleinspektörsdistrikt; och meddelas ur inspektörernas redogörelser följande upplysningar:

År.	Antal läroanstalter.			Antal barn i skol-åldern.	Barn som begagnat undervisningen.	Barn som icke ²⁾	Kostnader för skolväsendet. Kronor.
	Folk-skolor.	Små-skolor.	Slöjd-skolor. ¹⁾				
1891	92	52	59	7,390	6,768	591	192,605.75
1892	92	54	62	7,313	6,612	593	191,380.87
1893	92	55	55	7,279	6,645	634	223,803.73
1894	91	56	59	7,213	6,524	644	180,222.34
1895	91	58	62	7,255	6,662	573	184,910.05

Uti kostnaderna för folkskoleväsendet har staten bidragit på följande sätt genom tillskott till lärarnes aflöningar:

År.	Lärare vid folkskolor och småskolor. Kronor.	Lärare vid fortsättnings-skolor. Kronor.	Lärare i slöjd vid folkskolor. Kronor.	Vikarie för lärare(-inna) vid folkskolor. Kronor.
1891	54,734.96	425	2,287.50	—
1892	55,550.25	575	2,425 —	—
1893	56,375.26	475	3,225 —	—
1894	56,775.27	450	3,478.12	—
1895	57,391.91	525	3,887.49	616.67

Derjemte har staten årligen lemnat lön åt en lärare vid en högre folkskola med 1,200 kronor.

Om Gotlands folkhögskola och dermed förenade landtmannaskola är redogörelse förut lemnad i denna berättelse. Styrelsen för densamma väljes af länets landsting och hushållningsällskap; och finnas att tillgå för folkhögskolan af Landstinget anslagna

¹⁾ I förening med folkskolor. — ²⁾ De flesta af dessa hafva från skolan afgått med betyg, somliga enligt § 47, andra enligt § 48 i folkskolestadgan; och äro i denna kolumn icke inberäknade barn, som undervisats i allmänna läroverk, folkskolor, enskilda skolor och hemmen.

2,000 kronor och af statsmedel jemväl 2,000 kr., och för landtmannaskolan af statsmedel 4,000 kronor.

Jemväl för den med folkhögskolan förenade undervisningskursen för allmogens vuxna döttrar har redogörelse förut lemnats.

Visby allmänna läroverk, fullständigt såväl å klassiska som å reallinien, har under perioden haft följande antal lärjungar, af hvilka nedan angifna aflagt maturitetsexamen:

År 1891	Vårterminen. Lärjungar.	Höstterminen. Lärjungar.	Maturitets-examen aflagd af.
	1891	165	155
» 1892	152	152	5
» 1893	152	158	6
» 1894	157	148	7
» 1895	146	138	4

Behållningen i läroverkets kassor utgjorde vid 1895 års slut:

Ljus- och vedkassan	14,449.25 kr.
Premie- och fattigkassan	2,429.31 »
Byggnadsfonden	672.74 »

Vid läroverket finnas åtskilliga stipendiifonder, för hvilka redogöres bland fromma stiftelser. Läroverkets byggnader hafva icke under perioden undergått någon större förändring.

Den år 1876 af enskilda personer grundade och år 1883 af ett aktiebolag öfvertagna Visby högre flickskola har under perioden fortfarande varit i verksamhet. Vid skolan hafva varit anställda en föreståndarinna samt 12 å 13 lärare, och för dess verksamhet hafva funnits att tillgå dels statsbidrag, under år 1891 af 1,900 och de öfriga åren af 2,000 kronor, dels bidrag af Landstinget med 1,000 kronor om året och dels elevavgifter, utgående år 1891 i klass 1 med 60, i klasserna 2 och 3 med 75, i klass 4 med 80, i klass 5 med 90 och i klasserna 6 och 7 med 100 kronor; men sedermera för klass 2 sänkta och för klass 3 höjda med 5 kronor och för klasserna 4—7 höjda med 10 kronor. Utom i dessa sju klasser har undervisning tidtals lemnats i en auskultantklass och en fortsättningsklass med olika ämnen. Antalet lärjungar har varit:

År.	Vårterminen. Lärjungar.	D e r a f		Höstterminen. Lärjungar.	D e r a f	
		med ned-satt afgift.	utan afgift.		med ned-satt afgift.	utan afgift.
1891	102	14	13	103	18	11
1892	101	19	12	102	19	8
1893	102	21	8	101	11	10
1894	98	13	11	98	17	7
1895	90	18	6	97	13	8

Borgareföreningens i Visby söndagsskola, som varit i verksamhet sedan år 1819, förändrades år 1887 till en *teknisk skola*, hvilken sedermera fortgått. Denna skola har varit försedd med 1 föreståndare och, jemte honom, 3 och slutligen 5 andra lärare samt har lemnat undervisning åt manliga lärjungar i frihandsteckning, konstindustriell fackritning och modellering, linear- och yrkesritning, aritmetik och algebra, geometri, svenska språket, bokföring, fysik och kemi; och åt qvinliga lärjungar i frihandsteckning och konstindustriell fackritning. Lärjungarnes antal har varit:

Läseåret.	Manliga.	Qvinliga.
1890—91	85	16
1891—92	59	18
1892—93	79	14
1893—94	101	12
1894—95	89	13

Undervisningstiden har omfattat 2 timmar dagligen. Skolan står fortfarande under ledning af Borgareföreningen, som utser styrelse, i hvilken dock ingår en af stadsfullmäktige i Visby vald medlem, och har uppehållits med bidrag af statsmedel och anslag från länets landsting och hushållningssällskap samt Visby stad, hvartill kommit bidrag af Borgareföreningen samt en lindrig skolavgift.

Fruentimnerssamfundets i Visby slöjdskola har under ifrågasvarande period fortfarande verkat med undervisning åt qvinliga elever i slöjd, hufvudsakligen väfnad. Den med samma skola förut förenade hushållningsskolan har under perioden särskildt fortgått medelst emottagande årligen af 4 värnlösa flickor och deras utbildande i tvåårig kurs till dagliga tjenarinnor. Om dessa begge inrättningar finnas närmare upplysningar meddelade bland uppgifterna rörande fromma stiftelser.

Jemväl barnhemmet i Visby för flickor och H. K. H. Prinsessan Eugénies barnhem i Vesterhejde socken hafva fortfarande egt bestånd; och äro upplysningar om dem äfvenledes intagna under afdelningen fromma stiftelser.

Vid *Kungl. Gotlands artillerikårs läroverk*, hvarest undervisning meddelas i två klasser, den första för afläggande af förstekonstapelsexamen och den andra för afläggande af artilleriunderofficersexamen, har undervisning meddelats af 3 lärare, nämligen 1 informationsofficer och 2 informationsunderofficerare. *Tabell P* lemna om läroverket ytterligare upplysningar.

För *navigationskolan i Visby*, med 1 föreståndare och förste lärare, 1 lärare i navigationsafdelningen, 1 lärare i ångmaskinlära och 1 lärare i kunskap om författningar, som med sjömansyrket ega gemenskap, redogöres i följande tabell:

År.	Styrman-klassens elever.			Sjökapten-klassens elever.			Ångfartygsbefälhafvar-klassens elever.				
	Inskrifte.	Deraf		Inskrifte.	Deraf		Inskrifte.	Deraf			
		godkända vid examen.	afgifterna utan godkänd examen.		godkända vid examen.	afgifterna utan godkänd examen.		godkända vid examen.	afgifterna utan godkänd examen.		
1891	4	2	2	—	2	1	1	—	—	—	—
1892	5	5	—	—	4	4	—	—	2	1	1
1893	13	13	—	—	6	6	—	—	4	4	—
1894	11	9	2	1	6	6	—	—	1	1	—
1895	20	19	1	—	7	6	1	—	3	3	—

De allmänna *sjukvårdsinrättningarna* i länet hafva fortfarande utgjorts af hospitalet samt länslasarettet och kurhuset i Visby, hospitalet med plats för 32 och lasarettet och kurhuset för 52 patienter. Af dessa inrättningar, hvilka hafva gemensam styrelse, läkare, syssloman och predikant, men särskild sjukvårdspersonal, har under perioden endast hospitalet undergått någon mera nämnvärd förändring, i det att dervid tillkommit 3 nya celler och verkstadsrum. Legosängsavgifterna vid lasarettet hafva beräknats i följande klasser, nämligen i första klassen för sjuke i enskilda rum 2 kr. 25 öre; i andra för hushönder, handverkare, stymän, maskinister, tjänstemän och betjente vid statens verk och inrättningar samt öfriga med dem likställda äfvensom deras hustrur och barn 1 kr., likväl med rätt för styrelsen att undantagsvis i synnerligt ömmande fall bevilja någon nedsättning i denna afgift, dock icke under 50 öre; i tredje för gesäller, arbets- och tjänstefolk, torpare, lärögossar och sådana personer, för hvilka afgiften utgår af fattigmedel, 50 öre; och i fjärde för utländingar 4 kr. 50 öre för vård i enskildt rum och 2 kr. för vård i allmänt rum. I ömmande fall hafva derjemte efter läkarens bepröfvande friplatser varit medgifna i 3 sängar; hvarjemte särskilda bestämmelser meddelats rörande ytterligare tillskott för sinnessjuka och af delirium tremens lidande m. fl. Den af Landstinget beslutade sjukvårdsavgiften har under perioden utgått med 50 öre för man och 25 öre för qvinna.

Antalet vårdade i Visby hospital samt hospitalets utgifter hafva utgjort:

Tab. P. Elever vid Kungl. Gotlands artillerikårs läroverk åren 1891—1895.

L ä s e å r.	Antal underrisade elever.			Antal elever som allagt examen.		
	Första klassen.	Andra klassen.	Summa.	Första klassen.	Andra klassen.	Summa.
1891—92	6	4	10	2	1	6
1892—93	17	2	19	7	2	9
1893—94	33	6	39	12	6	18
1894—95	17	8	25	9	7	16
1895—96	9	6	15	6	5	11

Å r.	A n t a l v ä r d a d e .				Utgifter. Kronor.
	Qvarliggande vid årets början.	Intagne.	Utskrifne.	Qvarliggande vid årets slut.	
1891	27	16	14	29	17,880
1892	29	13	13	29	16,592
1893	29	9	11	27	23,221
1894	27	13	14	26	16,220
1895	26	15	13	28	16,113
Summa	138	66	65	139	90,026

För Gotlands läns lasarett och kurhus lemnas redogörelse i tabell Q.

Gotlands sjukhem, stiftadt af H. K. H. Prinsessan Eugenie och afsedt för personer, lidande af obotlig eller långvarig sjukdom, har fortfarande varit i verksamhet; och meddelas rörande denna stiftelse följande:

Å r.	A n t a l p a t i e n t e r .				Inkomster. Kronor.	Utgifter. Kronor.
	Vårdade.	Döde.	Nyttillkomne.	Qvarliggande vid årets slut.		
1891	16	2	2	16	7,937.29	7,348.—
1892	16	4	4	16	7,751.32	7,247.38
1893	16	1	1	16	7,171.89	7,533.86
1894	16	—	—	16	13,980.35	8,092.08
1895	16	1	2	17	7,874.66	7,601.94

Jemte afkastningen af skänkta medel åtnjuter sjukhemmet årligen 1,000 kronor från länets landsting. Under ifrågavarande femårsperiod har en donation af 6,000 kronor tillfallit sjukhemmet. Dess behållning vid femårsperiodens slut uppgick till 113,969 kr. 90 öre.

För sjukvården i länet hafva under perioden varit anställda följande *läkare*: 1 regementsläkare, tillika stadsläkare i Visby, 1 hospitals- och lasarettsläkare, 3 provinsialläkare med stationer i Visby, Slite och Hemse samt 1 extra provinsialläkare med station i Klintehamn, jemlikt kungl. brefvet den 27 januari 1893. Vid Gotlands infanteriregemente har derjemte varit anställd 1 bataljonsläkare, nämligen nyssnämnde extra provinsialläkare.

För kreaturssjukvården hafva funnits 1 länsveterinär med station i Visby och 2 distriktsveterinärer i Hemse och Slite, dessa senare affönade af Landstinget.

Under perioden hafva funnits 3 *apotek*: i Visby, Hemse och Slite, samt derjemte 1 medikamentsförråd i Klintehamn.

En *vattenkuranstalt* i förening med hafsbad har fortfarande varit i verksamhet i Visby och har under de senare åren vunnit alltså större förtroende, så att badgästernas antal, som under föregående åren utgjort 300 å 350, år 1895 stigit till 500. Mindre sådana anstalter finnas ock i Slite och Klintehamn.

I länet funnos anställda 43 af kommunerna affönade *barnmorskor*, af hvilka 37 varit instrumentexaminerade.

Af *försäkringsanstalter* inom länet hafva under perioden varit i verksamhet 2 brandstodsbolag för länets begge häradar, 1 kreatursförsäkringsbolag, afsedt för hela länet, och 36 sådana för en eller flere socknar, 2 mindre försäkringsföreningar för båtar och fiskredskap, om hvilka förut är nämnt, samt flere föreningar för sjukhjälp och annat understöd, för hvilka utgifter lemnas bland framma stiftelser.

Rörande de 2 brandstodsbolagen, hvilka afse försäkring af fast och lös egendom inom länets båda härad, kan nämnas, att sammanskott för försäkringar utgått efter 3 till och med 12 öre för 100 kronors ansvarighetsbelopp; att af dessa sammanskott tillsammans 85,677 kronor utbetalts såsom brandskadeersättning under ifrågavarande fem år; och att vid 1895 års slut egendom till värde af tillsammans 44,290,711 kronor varit hos bolagen försäkrad.

För det för länet afsedda *kreatursförsäkringsbolaget* lemnas redogörelse i tabell R.

Utom detta bolag hafva 36 särskilda sådana, afsedda för en eller flere socknar funnits, hvilka år 1895 haft ett försäkringsvärde af tillsammans 1,620,082 kronor.

Rörande *sjukkassor* inom länet utbetaltes år 1895 af statsmedel förvaltningsbidrag till 12 sådana i Visby och 5 å länets

Tab. Q. Gotlands läns lasarett och kurhus åren 1891—1895.

Å r.	A n t a l v ä r d a d e .				I n k o m s t e r i k r o n o r .					Utgifter. Kronor.
	Lasarett-afdelningen.	Kurhus-afdelningen.	Indlagna sjukvårdsgiffter.	Indlagna sjukvårdsgiffter.	Bidrag af landstinget.	Bidrag af statsmedel.	Indlagna lagarsägersutgifter.	Diverse.	Summa.	
1891	382	11	10,661	6,016	600	6,628	549	24,434	23,864	
1892	421	13	10,668	4,457	600	7,177	526	23,428	24,332	
1893	427	8	10,638	5,500	600	7,249	556	24,543	24,062	
1894	442	15	10,608	4,188	600	6,793	670	22,859	23,735	
1895	413	12	10,683	3,000	600	7,341	475	22,099	22,169	
Summa	2,035	59	53,258	23,161	3,000	35,188	2,776	117,333	118,162	

Tab. R. Gotlands kreatursförsäkringsbolags verksamhet åren 1891—1895.

Verksamhetsår. 1)	Indlagna utskäpade belopp.	Öfriga inkomster. 2)	Utbetalda ersättningar.	Öfriga utgifter.	Tillgångar vid årets slut.	Försäkringsbelopp.		Utlösh. öre för 100 kr. af ansvarighetsbelopp. För hästar.	Utlösh. öre för nötkreatur.	Brädda skador. A hästar. A nötkreatur.
						Tecknad under året. 3)	Qvarstående vid årets slut.			
1891	8,611.80	168.43	6,736.46	1,875.34	8,712.32	422,820	396,050	190,250	25	25
1892	7,784.42	182.08	5,804.84	1,979.58	8,238.27	440,500	385,450	170,200	26	26
1893	5,822.36	189.14	3,990.53	1,953.93	6,079.52	421,210	366,875	120,200	17	20
1894	9,139.66	197.85	7,535.05	1,651.66	9,487.43	408,020	381,385	250,140	33	16
1895	9,119.88	211.02	7,275.03	1,928.92	9,465.29	414,540	377,140	220,220	23	31

1) Räkndt till den 14 mars det angifna året. — 2) Tillväxt å reservfonden. — 3) Jemte vid årets ingång kvarstående.

landsbygd; och lemnas redogörelse om dem bland fromma stiftelser.

I Visby stad hafva under perioden åtskilliga föreningar och sällskap för allmännyttiga ändamål funnits, såsom sällskapet D. B. W., stiftadt år 1814, med verksamhet hufvudsakligen rikad på sällskapets sparbanksinrättning och dess i Visby anlagda botaniska trädgård; planteringsgillet i Visby, för åstadkommande och vårdande af planteringar i och närmast utom staden; Visby stifts missionssällskap, för understödjande af den evangeliskt luterska kyrkans missionsverksamhet; musikaliska sällskapet i Visby, för öfvande af musik såsom bildande och förädlande nöje; frimurarelogen S:t Nikolaus, såsom afdelning af Stora Landtlogen i Stockholm; Gotlands skarpskytte- och jägaregille, för skjutskicklighetens befrämjande och jagtens vårdande; Gotlands djurskyddsförening; en idrottsförening, för öfvande af bollspel och andra lekar; föreningen Gotlands fornvänner, med ändamål att

samla och i Gotlands fornsal bevara föremål, upplysande för ortens historia och kultur; Visby arbetareförening; 2 goodtemplarloger i Visby; m. fl. Om en och annan af dessa föreningar äro vidare uppgifter lemnade uti tabellerna rörande fromma stiftelser.

År 1895 funnos i länet 24 *sparbanker*, af hvilka dock 4 voro under afveckling, med 13,379 insättare, hvilkas behållning utgjorde 2,850,501 kr. 25 öre, under det sparbankernas egna fonder stego till 314,249 kr. 60 öre.

Af offentliga *låneinrättningar* hafva under perioden fortfarande varit i verksamhet Riksbankens afdelningskontor i Visby. Gotlands enskilda bank och Gotlands hypoteksförening.

År 1895 funnos i länet 86 *sockenmagasin*, af hvilka dock 2 tillhörde kyrkor, och hade dessa en behållning af tillsammans 12,077 hektoliter spannmål och 37,729 kr. 38 öre i penningar.

Visby i landskansliet den 31 december 1896.

E. POIGNANT.

Johan Hambræus.

Oscar Melin.

Tab. 1.

FOLKMÄNGDEN I GOTLANDS LÄN ÅREN 1891—1895.

1.		2.			3.			4.			5.			6.			7.			8.			9.			10.		
		Enligt presterskapets uppgifter, den 31 december.									Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.																	
		Hela folkmängden.						Deraf fria från mantals- penningar.																				
		Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.															
Landsbygden	år 1891	20,888	23,142	44,030	20,924	23,200	44,124	8,750	9,797	18,547																		
	1892	20,838	23,081	43,919	20,723	23,102	43,825	8,535	9,661	18,196																		
	1893	20,866	23,060	43,926	20,758	23,077	43,835	8,604	9,638	18,242																		
	1894	21,026	23,024	44,050	20,861	23,026	43,887	8,512	9,542	18,054																		
	1895	21,208	23,004	44,212	21,081	23,023	44,104	8,529	9,416	17,945																		
Visby stad	år 1891	3,111	4,027	7,138	3,148	4,049	7,197	1,511	1,616	3,127																		
	1892	3,109	4,046	7,155	3,148	4,060	7,208	1,509	1,639	3,148																		
	1893	3,150	4,065	7,215	3,201	4,121	7,322	1,520	1,644	3,164																		
	1894	3,263	4,182	7,445	3,145	4,184	7,329	1,369	1,632	3,001																		
	1895	3,362	4,281	7,643	3,376	4,239	7,615	1,499	1,648	3,147																		
Hela länet	år 1891	23,999	27,169	51,168	24,072	27,249	51,321	10,261	11,413	21,674																		
	1892	23,947	27,127	51,074	23,871	27,162	51,033	10,044	11,300	21,344																		
	1893	24,016	27,125	51,141	23,959	27,198	51,157	10,124	11,282	21,406																		
	1894	24,289	27,206	51,495	24,006	27,210	51,216	9,881	11,174	21,055																		
	1895	24,570	27,285	51,855	24,457	27,262	51,719	10,028	11,064	21,092																		

Tab. 2.

ALLMÄNNA VÄGAR OCH SKJUTSNING I GOTLANDS LÄN ÅREN 1891—1895.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	
Allmänna vägar.	Längd af hvarje vägslag vid 1895 års slut.	Deraf under åren 1891—1895		Kostnad för under åren 1891—1895						Längd af indelade med skjutsanstalter för sedda vägar vid 1895 års slut.	Skjutsanstalter vid 1895 års slut			
		fulländade och afsynade nya vägar.	omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor.	fulländade nya vägar.			omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor.				med entreprenad.		utan entreprenad.	
				Af statsmedel.	Af landstingens eller kommunernas medel.	Af väghållningsdistriktens medel (vägkassorna).	Af statsmedel.	Af landstingens eller kommunernas medel.	Af väghållningsdistriktens medel (vägkassorna).		Gästgifverier.	Skjutsstationer.		
	Nymil.	Nymil.	Nymil.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Nymil.	Antal.	Antal.	Antal.	
Å landsbygden:														
Landsvägar	51.8	—	—	—	—	—	—	—	—	51.8	18	8	3	
Bygdevägar	66.9	—	—	—	—	—	—	—	—	66.9	—	—	—	
I städerna	1.63	—	—	—	—	—	—	—	—	1.63	1	—	—	
Summa	120.33	—	—	—	—	—	—	—	—	120.33	19	8	3	
<p>Årliga kostnaden för underhållet den tid mark är bar af allmän väg inom länet är, enligt 46 § af lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet, uppskattad till 70,403 kronor 93 öre.</p> <p>Skjutslegan per nymil utgick vid 1895 års slut med:</p> <p>1.50 kronor, hvilket är <i>maximilega</i> med entreprenadbidrag . . . . . vid</p> <p>1.12 » hvilket är <i>under maximilegau</i> . . . . . »</p> <p style="text-align: right;">Summa (skjutsanstalter)</p>														
												19	8	—
												—	—	3
												19	8	3
											I kungs- och krono- skjuts.	Vid gäst- gifverier med entre- prenad.	Vid skjuts- stationer med entre- prenad.	Vid skjuts- anstalter utan entre- prenad.
Antal utgångna hästar under år 1891											—	394	33	6
» » » » » 1892											—	733	53	6
» » » » » 1893											—	851	72	8
» » » » » 1894											—	1,053	90	8
» » » » » 1895											—	980	207	130
Summa (hästar)											—	3,961	455	158

Tab. 4.

(Intet fideikommiss finnes inom Gotlands län.)

Tab. 5.

EGENDOMAR TILLHÖRANDE INHEMSKA AKTIEBOLAG, I GOTLANDS LÄN ÅR 1895.

1. Aktiebolagets namn.	2. Egendomens namn.	3. Belägenhet. Socken (stad).	4. 5. 6. 7. 8. M a n t a l.					9. Antal utjordar, ängar o. d. ej i mantal satt jord.	10. Antal verk och inrätt- ningar (fastigheter i städer).	11. 12. 13. 14. Taxeringsvärdet (i kronor)			
			4. Krono.	5. Skatte.	6. Frälse.		8. Summa.			11. jordbruks- fastighet.	12. ä annan fastighet.	13. ä frälse- ränta.	14. Summa.
					Säterier, lundgårdar, rå och rör.	Allmänt frälse.							
Roma sockerfabriks aktiebolag . . .	Varplösa	Björke.	—	140033 90000	—	—	140033 90000	—	2	36,800	1,000,800	—	1,037,600
Aktiebolaget Martebomyr	Skäggs	Vestkånde.	—	33	—	—	—	1	2	180,100	3,000	—	—
	Bro utgård nr 1	Bro.	—	—	—	—	—	1	—	9,500	—	—	—
	Martebo utgård nr 1	Martebo.	—	—	—	—	—	1	—	66,300	—	—	—
	Tjous	Lummelunda.	—	21 8	—	—	—	1	—	112,400	—	—	—
	Stenkyrka utgård nr 1	Stenkyrka.	—	—	—	—	—	1	—	5,700	—	—	—
	Tingstade utgård nr 1	Tingstade.	—	—	—	—	—	1	—	8,200	—	—	—
	Lokrume utgård nr 1	Lokrume.	—	—	—	—	5 2	1	—	43,600	—	—	428,800
Barlingbo mejeraktiebolag	Åkra Lilla	Barlingbo.	—	3 80	—	—	3 80	—	1	5,000	—	—	5,000
Tingstade	—	Tingstade.	—	—	—	—	—	—	1	—	1,000	—	1,000
Slite	—	Othem.	—	—	—	—	—	—	1	—	300	—	300
Öster- och Gammelgårns	—	Gammelgårn.	—	—	—	—	—	—	1	—	500	—	500
Sanda	—	Sanda.	—	—	—	—	—	—	1	—	300	—	300
Levede	—	Levede.	—	—	—	—	—	—	1	—	700	—	700
Rone	—	Rone.	—	—	—	—	—	—	1	—	3,000	—	3,000
Hemse	—	Hemse.	—	—	—	—	—	—	1	—	3,700	—	3,700
Aktiebolaget Visby cementfabrik	—	Visby stad.	—	—	—	—	—	—	1	—	156,200	—	—
	—	Sönga.	—	—	—	—	—	—	1	—	5,000	—	—
	—	Vesterhejde.	—	—	—	—	—	—	1	400	—	—	161,600
Visby vattenkurirföretags aktiebolag	—	Vi-by stad.	—	—	—	—	—	—	1	—	38,700	—	38,700
Visby badhus aktiebolag	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	8,900	—	8,900
Gotlänningens tryckeriaktiebolag	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	17,500	—	17,500
Gotlands mejeraktiebolag	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	12,200	—	12,200
Gotlands tryckeriaktiebolag	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	18,400	—	18,400
Aktiebolaget Visby högre flickskola	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	29,500	—	29,500
Vi-by spritvaruförädlingsaktiebolag	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	39,100	—	39,100
Visby bryggeriaktiebolag	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	97,000	—	97,000
Gotlands medelfabriks aktiebolag	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	112,500	—	112,500
Ångfartygsaktiebolaget Gotland	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	15,000	—	15,000
		Summa	—	611951 11230	—	—	611951 11230	7	32	468,000	1,561,300	—	2,031,300

Tab. 4 o. 5.

Gotlands län.

Tab. 6.

EGENDOMAR TILLHÖRANDE FRÄMMANDE MAGTERS UNDERSÅTAR, I GOTLANDS LÄN ÅR 1895.

1. Främmande magters och undersåtens namn.	2. Egendomens namn.	3. Belägenhet. Socken.	4. M a n t a l.				9. Antal utjordar, ängar o. d. ej i mantal satt jord.	10. Antal verk och inrättningar.	11. T a x e r i n g s v ä r d e t (i kronor)				
			Krono.	Skatte.	Frälse.				Summa.	12. jordbruksfastighet.	13. å annan fastighet.	14. å frälse-riäta.	Summa.
					Säterier, ladugårdar, rå och rör.	Allmänt frälse.							
Anker Lund (dansk)	Koparfve Q. ic	Hejde Lojsta	—	1	—	—	—	—	1,800	—	—	11,600	
			—	3	—	—	—	1	9,500	300	—		
			—	3	—	—	3	—	1	11,300	300		—
		Summa	—	3	—	—	—	1	11,300	300	—	11,600	

Tab. 7.

FRÖMMA STIFTELSE, STIPENDIFONDER, PENSIONSANSTALTER, SJUKKASSOR OCH DERMED JEMFÖRLIGA INRÄTTNINGAR I GOTLANDS LÄN ÅR 1895.

1. Stiftelsens namn.	2. Stiftelsens ändamål.	3. Stiftarens namn och yrke.	4. Stiftelsens år och dag.	5. Utdelning under år 1895 till nedanstående antal personer.	6. af nedanstående hela beöpp. Kronor.	7. Stiftelsens storlek vid slutet af 1895. Kapital. Kronor.	8. Deraf värde af fastigheter. Kronor.	9. Stiftelsen förvaltas af:	10. Anmärkingar.
A. Å landsbygden.									
a) <i>Stiftelser för egentlig fattigråd, för s. k. pauvres honteux och dylikt.</i>									
Holmbergsska donationsfonden i Pollingbo.	Lindring i socknens fattigråd.	J. N. Holmberg, grosshandl.	1877 ²⁰ 1	20	414	10,000	—	Kommunalnämnden.	
P. Lundborgs donationsfond i Gammelgårn.	Att understödja nödlidande inom socknen.	P. Lundborg, handlande.	1877 ²² 2	12	30	1,000	—	Fattigrådsstyrelsen.	
Neumanska donationsfonden i Heltvi.	Understöd af fattiga	Enkefru Neuman.		5	13	300	—	Kommunalnämnden.	
Gardellska do i Othem.	Understöd af behöfvande familjefäder och beklädnad.	Per Gardell, kyrkovård.	1870 ²⁰ 6	41	152	3,000	—	Skolorådet och kommunalnämnden.	
Karlesonska do i Hangvar.	Understöd åt fattiga vid jultiden.	Kyrkoherden M. Karlesons arvingar.	1892 ¹⁹ 11	16	70	2,000	—	Pastor och fattigrådsstyrelsen.	
Wahlqvistska do i Lärbro.	Att lemna understöd åt sjömän eller enkör efter sjöman.	C. J. Wahlqvist, sjökapt. N. P. Nielsson, sjöman.	1876 ¹⁴ 12	1	30	600	—	Lärbro sparbank.	
N. P. Nielssons donation i do.	Understöd åt fattiga vid jultiden.	O. Johansson, landbrukare.	1892 ²¹ 2	16	41	1,000	—	Fattigrådsstyrelsen.	
Makarne Johanssons do i Hejdeby.	Lindring af socknens fattigråd.		1871 ¹¹ 7	6	110	2,000	—	Do.	
Karlesonska donationsfonden i Hall.	Att lemna understöd åt fattiga vid jultiden.	Kyrkoherden M. Karlesons arvingar.	1892 ¹⁹ 11	4	20	500	—	Pastor o. fattigrådsstyrelsen.	
Johan Kolmodins fond i Barlingbo.	Understöd åt fattiga.	Johan och Anna Kolmodin, hemmansegare.	1887 ¹¹ 12	—	—	312	—	Kyrkorådet.	1)
Wallins Runne do i Sanda.	Understöd åt 3 fattiga vid jultiden.	Carl Wallin, hemmansegare.	1886 ²⁷ 12	3	30	600	—	Sanda kyrkoråd.	
Klinska fonden i Vestergrarn.	Understöd åt skolväsendet och fattigråden.	Enkefru Edla af Klint.	1880 ²⁰ 12	3	25	1,161	—	Pastor och kyrkovårdar.	
Östergårdska spanmålsfonden i Gammelgårn.	Beredande af understöd åt nödlidande.	Johan Östergård.	1870 ¹⁴ 5	2	6	264	—	En direktion.	2)
Hoffmanska do i Stenkruka.	Understöd åt fattiga.	Katharina Hoffman.	1875 ^{aug.}	5	16	400	—	Fattigrådsstyrelsen.	
Wahlqvistska do i Heltvi.	Understöd af skolväsendet och åt fattiga.	O. Olofsson, hemmansegare.	1875 ¹¹ 7	25	75	3,000	—	Do. och skolorådet.	3)

iv) *Stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning.*

Wäntingska donationsfonden i Hejde.	Understöd åt skolväsendet.	O. Olofsson, hemmansegare.	1875	25	75	3,000	—	Skolrådet och fattigvårdsstyrelsen.	3)
Rayalinska fonden i Roma.	Folkskolväsendets främjande.	M. v. Rayalin, laudshöfd.	1812	1	29	570	—	Sockenmagasinstyrelsen.	4)
Biblioteks- och fattiga skolbarns beklädnadsfonden i Roma.	Inköp af böcker till bibliotek och beklädnad af skolbarn.	C. L. von Baumgarten, öfverstelöjtnant.	1865	—	44	962	—	Särskild styrelse.	5)
Melinska fonden i Barlingbo.	Att främja slöjdundervisning åt skolbarn.	L. Melin, laudtbrukare.	1828	—	6)	—	—	Skolrådet.	6)
Gardelinska d:o i Anga.	Bidrag till skolväsendet.	P. Gardelin, hemmansegare.	1883	—	—	41	—	Fattigvårdsstyrelsen.	—
Sjöbergska d:o i Gothem.	Premier åt folkskolebarn.	Carl Sjöberg, kapten.	1862	11	39	650	—	Skolrådet.	—
O. N. Ahlqvists donation i Lärbro.	Understöd åt fattiga skolbarn.	O. N. Ahlqvist, sjökapt. n.	1881	—	—	113	—	Fattigvårdsstyrelsen.	7)
Sjöbergska fonden i Boge.	D:o d:o.	Carl Sjöberg, kapten.	1851	9	32	650	—	Skolrådet.	—
Mattsönska d:o i Stenkyrka.	Att anskaffa böcker åt fattiga skolbarn.	Henry Stenström Mattsson.	1894	—	—	1,000	—	D:o.	—
Färo fattiga skolbarns fond.	Understöd åt fattiga skolbarn.	J. F. Eneqvist, kyrkoherde.	1879	14	100	1,903	—	D:o och pastor.	—
Karlesonska donationsfonden till Hångvars folkskola.	Inköp af premier och böcker till bibliotek.	Kyrkoherden M. Karlesons arfvingar.	1892	—	—	750	—	Skolrådet.	—
Gazelinska stiftelsen i Tingstäde.	Skolväsendets befrämjande.	Kristoffer Gazelius, handl.	1821	—	—	5,000	—	D:o.	—
Karlesonska donationsfonden till Halls sockens folkskola.	Att anskaffa premier och böcker till biblioteket.	Kyrkoherden M. Karlesons arfvingar.	1892	—	—	792	—	D:o.	—
Föreningsfonden i Vestergarn.	Att aflöna lärarinnan vid småskolan.	Fru Hanna Nymau och arbetsföreningen.	1880	—	—	833	—	Pastor och d:o.	—
Nymanska fonden i d:o.	D:o d:o.	O. H. Nymau, handlande.	1860	—	—	500	—	D:o d:o.	—
Olssönska d:o i d:o.	Understöd åt 4 fattiga barn.	Anders Olsson, skräddare.	1839	4	31	610	—	Särskilda förtroendemän.	—
Fridtorps barnhemsstiftelse.	Att bereda uppfostran åt värnlösa och vanvårdade barn.	H. K. H. Prinsessan Eugenie.	1885	—	10,300	275,000	—	Pastor och kyrkovårdar.	—
Gardellska premiefonden.	Bildande af premier åt flitiga skolbarn i Stenkumla.	Lars Gardell, kapten.	1881	3	50	1,000	—	Skolrådet.	—
Herlitzska donationsfonden till Klinte folk- o. småskolor.	Beklädnad åt fattiga skolbarn.	C. V. Herlitz, handlande.	1855	19	102	2,000	—	D:o.	—
Karl Johan och Olivia Bäckströms fond i Oja.	D:o d:o.	K. J. Bäckström, handl.	1892	32	100	2,000	—	Kyrkorädet.	—

e) *Sjuk- och begravningskassar.*

Roma sjukhjulsförening.	Sjukhjälp.	—	1875	10	118	800	—	En styrelse.	8)
Vestkindska sjuk- och begravningsförening.	Sjuk- och begravningshjälp.	C. J. Ohlsson, handlande.	1867	7	57	371	—	D:o.	9)
Bals d:o d:o.	D:o d:o.	C. P. Jacobsson, handlande.	1855	1	11	28	—	D:o.	10)
Bro d:o d:o.	D:o d:o.	K. Lingström, skol lärare.	1833	5	41	120	—	D:o.	11)
Hemse arbetares understöds-kassa.	D:o d:o.	J. Johansson, hemmanseg.	1856	9	161	703	—	D:o.	12)
Vestergarns sj- o. begr.kassa.	D:o d:o.	—	1868	4	36	837	—	D:o.	13)
Oja d:o d:o.	D:o d:o.	Kyrkoherde N. P. Gadd m. fl.	1879	15	156	692	—	D:o af 5 personer.	14)

f) *Pensionsfonder.*

Lärbro husbondeförenings understöd-fond.	Beredande af litränta åt inom församlingen födda barn.	Lärbro kommunalstämman.	1874	7	23	216	—	En styrelse.	—
--	--	-------------------------	------	---	----	-----	---	--------------	---

g) *Pensionskassar.*

Färo pensionsinrättning.	Att bereda pension åt delegare.	Färo kommunalstämman.	1871	—	—	6,476	—	En styrelse.	15)
--------------------------	---------------------------------	-----------------------	------	---	---	-------	---	--------------	-----

h) *Andra stiftelser och inrättningar.*

Pösten Holmbergs minne i Åkeback.	Bidrag till sockenkyrkans vård och underhåll.	Pösten Holmbergs stiftelse.	1871	—	—	1,400	—	Kyrkorädet.	—
D:o d:o i Föllingbo.	D:o d:o.	Betsamma.	1871	—	—	1,400	—	D:o.	—
O. N. Ahlqvists donation i Lärbro.	Reparation af Lärbro kyrka.	O. N. Ahlqvist, sjökapt. n.	1871	—	—	200	—	D:o.	—
Karlesonska donationen till Hångvars sockens orgelfond.	Inköp af ny orgel till kyrkan.	Kyrkoherden M. Karlesons stiftelse.	1892	—	—	2,112	—	D:o.	—
Oluf Petssons i Grans fond i Vao.	Kyrkans upplynning.	Oluf Petsson i Grans hemmansegare.	1853	—	—	50	—	D:o.	—
H. K. H. Prinsessan Eugenie orgelfond.	Anskaffande och underhåll af orgel i Vestertorps sockens kyrka.	H. K. H. Prinsessan Eugenie	1889	—	—	2,500	—	D:o.	—

Samman 335 12,537 341,316

Tab. 7. (Forts.) FROMMA STIFTELSE, STIPENDIFONDER, PENSIONSANSTALTER M. M.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Stiftelsens namn.	Stiftelsens ändamål.	Stiftarens namn och yrke.	Stiftelsens år och dag.	Utdelning under år 1895 till nedanstående antal personer.	af nedanstående hela belopp. Kronor.	Stiftelsens storlek vid slutet af 1895. Kapital. Kronor.	Deraf värde af fastigheter. Kronor.	Stiftelsen förvaltas af:	Ånmärkingar.
B. I Visby stad.									
<i>a) Stiftelser för egentlig fattigvård, för s. k. pauvres honteux och dylikt.</i>									
Lundborgska donationsfonden.	Understöd vid jultiden åt behöfvande enkör och barn efter handverkare.	Per och Lovisa Lundborg.	1877 ²² / ₂	6	100	2,000	—	Fabriks- och handverksföreningen.	
Lindegreuska d:o.	D:o åt behöfvande handverkare, deras enkör o. döttrar.	Enkefru Charlotta Lindegren.	1864 ³¹ / ₁₂	13	150	3,000	—	D:o d:o.	
Hagelinska d:o.	Understöd åt behöfvande personer samt Visby barnhem.	Carl Hagelin, handlande.	1873 ²⁰ / ₅	21	875	21,890	—	Drätselkammaren.	
Rundberg-Lythska donationen nr 1.	Understöd åt en behöfvande qvinna.	Fru Laura Rundberg, f. Lyth.	1874 ⁶ / ₈	1	30	600	—	D:o.	
D:o d:o nr 2.	D:o d:o.	Densamma.	1874 ⁵ / ₈	1	30	600	—	D:o.	
Helena Lefflers donation.	Att bereda understöd åt fattiga enkör och döttrar efter handverkare.	Helena Leffler.	1858 ²² / ₁₁	8	24	500	—	D:o.	
Karladsfonden.	D:o d:o.	Åtskillige.	1819 ²⁸ / ₁	18	35	700	—	D:o.	
Sällskapet H. S:s donationsfond.	Understöd åt enkör eller dotter till köpmän.	Sällskapet H. S.	1885 ²⁶ / ₁₁	—	—	812	—	Köpmansgillet.	
Andersinska stiftelsen.	Understöd åt en behöfvande.	Sofia Andersin.	1867 ¹⁵ / ₃	1	6	150	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Schwartzska donationen.	Understöd åt pauvres honteux.	Schwartz, rådmän.	1825 ²⁴ / ₈	2	20	500	—	D:o.	
Bildtska d:o.	Utdelning af ved åt fattige i Visby.	Fru Johanna Bildt.	1869 ² / ₁	46	80	2,000	—	D:o.	
Falkska d:o.	D:o d:o.	Carl Falk, löjtnant.	...	24	40	1,000	—	D:o.	
Andréeska donationsfonden.	Understöd åt pauvres honteux.	Doktor A. André.	1855 ²⁴ / ₅	1	20	500	—	D:o.	
H. K. H. Prinsessan Eugénies gåfvomedel.	Att bereda understöd åt behöfvande personer.	Stadsfullmäktige.	1889 ¹¹ / ₆	12	507	500	—	D:o.	16)
Lythbergiska donationsfonden.	Understöd åt sängliggande fattige i Visby stad.	J. Lythberg-Larsson.	1894 ¹² / ₀	3	30	600	—	Kyrkorådet.	
Fonden för pauvres honteux.	Understöd åt pauvres honteux.	Åtskilliga personer.	1881	1	18	440	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Handverksföreningens understödsfond.	Understöd åt fattiga enkör och döttrar efter handverkare.	Handverksföreningen.	1866	17	85	1,700	—	Fabriks- och handverksföreningen.	
Handverksgilleta donationsfond.	Utdelning af ved åt fattiga handverkare och deras enkör och barn.	Handverksgillet.	1882 ¹⁴ / ₁₁	17	54	1,300	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Gazeliuska donationen.	Understöd åt behöfvande.	Kristoffer Gazelius, handl.	1821 ¹⁰ / ₁₁	119	967	21,500	—	D:o.	
Westbergiska donationsfonden.	Understöd åt fattiga qvinnor af ståndspersonsklassen.	Karin Westberg, f. Ehinger.	1865 ²⁶ / ₁	7	525	10,002	—	Kyrkorådet.	
Lallérska d:o.	Utdelning af ved åt pauvres honteux.	A. J. Lallér, förste landtm.	1862 ¹⁸ / ₈	18	60	1,500	—	Fattigvårdsstyrelsen.	
Laurinska d:o.	Understöd åt behöfvande.	G. F. Laurin, kapten.	1864 ¹⁸ / ₂	2	20	500	—	D:o.	
Nielssonska donationen.	Beredande af bostäder åt fattiga familjer.	N. P. Nielsson, sjöman.	1892 ²¹ / ₂	—	—	2,600	2,600	D:o.	17)
<i>b) Stiftelser och inrättningar för barnavård och barnundervisning.</i>									
Lundborgska donationen.	Uppfostran af vanartiga barn.	Per Lundborg o. h. hustru.	1893	1	50	1,000	—	En styrelse.	
Fruentimmersamfundets i Visby slöjdskola.	Underhåll af en arbets- och slöjdskola för flickor.	—	1823 ³ / ₆	—	1,761	54,962	17,000	D:o.	
Visby barnhem för flickor.	Fattiga vauvårdade flickors uppfostran.	Carl Norrby.	1863 ⁷ / ₁₀	5	1,162	31,360	7,200	D:o.	
Jultomtarne i Visby.	Anskaffande af kläder åt fattiga barn.	Åtskilliga personer.	1881	22	440	2,600	—	D:o.	
<i>c) Stipendiefonder och andra stiftelser för undervisning.</i>									
H. K. H. Hertigas af Gotland Osear Carl Augusts stipendiefond.	Uppmuntran för behöfvande flitige och välartade ynglingar vid Visby allmänna läroverk.	H. M. Konung Oscar II.	1879 ²¹ / ₅	1	180	4,719	—	Rektor vid läroverket.	
Läroverksföreningens d:o.	D:o d:o.	Lärlingar vid läroverket.	1868 ⁶ / ₆	1	50	1,200	—	D:o d:o.	
Casströmska stipendiefonden.	D:o d:o.	Enkefru Gustafva Casström.	1865 ¹⁹ / ₈	1	100	1,075	—	D:o d:o.	
Sundbergiska d:o.	D:o d:o.	Arvid Sundberg, lektor.	1872 ²² / ₁₀	1	100	1,014	—	D:o d:o.	
Biskop Anjous stipendiefond.	D:o d:o.	L. A. Anjou, biskop, m. fl.	1879 ¹ / ₂	1	50	1,081	—	D:o d:o.	
Kolmodinska stipendiefonden.	D:o d:o.	G. Kolmodin, bankdirektör.	1890 ²⁵ / ₇	4	180	4,000	—	D:o d:o.	
Sedlighetsföreningens i Visby hushållsskola.	Att uppfostra fattiga flickor till dugliga tjeuarinnor.	H. K. H. Prinsessan Eugénie.	1879	—	656	21,820	18,242	En styrelse.	
<i>d) Stiftelser för sjukvård.</i>									
Gotlands sjukhem.	Att emottaga och vårda obotligt sjuka.	H. K. H. Prinsessan Eugénie.	1869	—	4,981	113,970	25,974	Styrelse af 5 damer.	
Föreningen för understöd åt nödställda sjuka.	Att understödja nödställda sjuka.	Några damer.	1872	70	211	5,061	—	En styrelse.	

Enderstödsfonden för nödställda tillfrisknade. Konvalescentfonden.		Att lemna understöd åt nödställda tillfrisknade.		1853	—	15	452	—	Drätselkammaren.
		Do	do.	1853	—	45	1,321	—	Do.
<i>e) Sjuk- och begravningskassor.</i>									
Föreningen H. W.	Att bereda sjuk- och begravningshjelp.	O. N. Hallin, skomakare.	1879 ²⁰ / ₈	13	461	234	—	C. L. Sandhult.	(18)
Sjukhjelps- och begravningsföreningen.	Do do.	L. E. Sehöldström.	1872 ¹ / ₅	13	188	375	—	En styrelse.	(19)
Allmänna sjuk- och begravningskassan.	Do do.	Handverkskyllet.	1869 ¹⁸ / ₂	52	1,548	2,793	—	Do.	(20)
Föreningen U. H.	Do do.	O. Olsson, C. G. Lindberg.	1890 ¹ / ₅	10	274	534	—	Do.	(21)
Understödsförbundet nr 1.	Do do.	Flere personer.	1876	12	252	618	—	Do.	(22)
Missionsvännerna.	Do do.	N. A. Youngberg.	1883	16	332	117	—	Do.	(23)
Gotlands nationalgoodtemplares sjuk- o. begravningskassa.	Do do.	C. J. Berggren, handlande.	1882 ⁸ / ₁₁	7	237	128	—	Do.	(24)
Visby cementfabriks arbetares do do.	Do do.	—	1890 ⁸ / ₁₁	20	527	418	—	Do.	(25)
Metodist-episkopalförbundens do do.	Do do.	—	1884 ¹ / ₁	—	313	111	—	Do.	(26)
Visby arbetares do do.	Do do.	Arbetareföreningen	1876 ⁵ / ₃	17	562	767	—	Do.	(27)
Snickaregesällernas do do.	Do do.	—	1787	3	27	644	—	1 länmästare o. 1 länbesätt.	(28)
Föreningen F. B.	Do do.	Flere personer.	1878 ⁴ / ₃	15	505	1,053	—	En styrelse.	(29)
Visby assuranstförening.	Att bereda begravningshjelp.	Afskilliga personer.	1885 ¹⁷ / ₄	5	835	3,841	—	Do.	(30)
Understödsförbundet nr 3.	Att bereda sjuk- och begravningshjelp.	K. J. Ehinger, urmakare.	1877 ⁸ / ₁₀	14	723	520	—	Do.	(31)
Föreningen Bethesda.	Do do.	Flere personer.	1877 ³¹ / ₁₉	55	1,815	261	—	Do.	(32)
<i>f) Pensionsfonder.</i>									
Klingvallska fonden.	Att utdela gratiader åt behöfvande köpmansenor.	Fru S. Klingvall, f. Eneqvist.	1865 ¹¹ / ₁₂	3	50	1,000	—	Köpmanskyllet.	
Gazeliuska do.	Do åt behöfvande enkor och barn efter köpmän.	Kristoffer Gazelius, handl.	1821 ¹² / ₁₂	10	150	3,000	—	Do.	
Fabriks- och handverkskassans i Visby pensionskassa.	Att utdela pensioner åt delegarne.	Fabriks- och handverksföreningen.	1860 ⁷ / ₅	—	753	32,729	—	En direktiön.	
Dubbeska donationsfonden.	Att bereda gratiader åt skeppare, deras enkor o. barn.	Jacob Dubbe, assessor.	1833 ¹¹ / ₇	15	805	16,709	—	Skepparekyllet och borgmästaren.	
Fähriska do.	Att lemna understöd åt enkor efter prester, skeppare, sjömän och varfstimmarmän.	Abt. Fährerus, kapten, och hans hustru.	1828 ² / ₆	8	300	6,000	—	Magistraten och tjänstgörande pastor.	
<i>g) Pensionskassor.</i>									
Skepparekyllet i Visby.	Att bereda pensioner åt delegare, deras enkor o. barn.	—	1682 ⁸ / ₅	71	1,020	12,359	—	Kyllets direktiön.	(33)
Köpmanskyllet i Visby.	Do do.	Handlande på Gotland.	1819 ¹ / ₁	59	5,833	138,372	—	En styrelse.	(34)
<i>h) Andra stiftelser och inrättningar.</i>									
Gotlands missionsförening.	Bedrivande af s. k. inre mission jemte bibelspridning.	—	1861 ² / ₈	—	8,000	6,000	—	En styrelse.	
Konung Karl Johans fond i Visby.	Något för Visby stad eller Gotlands län allmänt nyttigt ändamål.	Gotländske män.	1843 ² / ₂	—	114	3,717	—	Landshöfdingen, biskopen o. borgmästaren i Visby.	
Prinsessan Eugénies skydds-förening.	Att tillhandahålla arbete åt fattiga kvinnor.	H. K. H. Prinsessan Eugénie.	1863	—	1,579	33,358	—	En styrelse.	
Föreningen Gotlands fornvänner.	Att samla och i Gotlands försalz bevara för Gotlands kulturutveckling upplysande fornssaker.	P. A. Säve.	1874 ⁶ / ₁₀	—	—	28,930	22,808	Do.	
				Summa	1,863	32,800	646,920	99,824	

A n m ä r k n i n g a r.

1) Under år 1895 är räntan icke utdelad, emär den hvar fjärde år skall liggas till kapitalen. 2) Kapital 22 timmer rag, utdelning 1 timmer rag. 3) Hälften till fattigvården, hälften till skolan. 4) Fonden utgöres af 83 hl. kor, 5) Fattigerna end. kol. 6) Till bok- inköp. 7) Årligen utdelas från stiftelsen 10 timmer spanmal. 8) Räntan utdelas hvar tredje eller fjärde år. 9) Inlånna delegatavgifter af 1895 utgjorde 121 50 kr. 10) Do 100 50 kr. 11) Do 53 50 kr. 12) Do 57 kr. 13) Do 228 12 kr. 14) Do 82 kr. 15) Do 228 20 kr. 16) Do 129 50 kr. 17) Ingen fond bildad, men Visby stadstillbörlige utbetala till vissa personer månatligt understöd, som förut tilläts dem af Prinsessan Eugénie. 18) För donationen är inköpt fastigheten nr 137 i Klinterotens 4de kvarter. 19) År 1895 inlånna i delegatavgifter 500 kr. 20) Do 257 50 kr. 21) Do 1,354 50 kr. 22) Do 302 kr. 23) Do 100 kr. 24) Do 303 95 kr. 25) Do 271 kr. 26) Do 341 25 kr. 27) Do 289 25 kr. 28) Do 400 kr. 29) Do 21 kr. 30) Do 54 70 kr. 31) Do 1,088 15 kr. 32) Do 599 kr. 33) Do 2,116 25 kr. 34) Do 705 kr. 35) Bådemedel 6,701 00 kr. Ledamotsavgifter af till behöppet upplånna.

